

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

*USKONTO JA
POLITIIKKA
Yhdysvallat
Suomi
Puola*

1 | 2018

Sisältö

Pääkirjoitus.....	1
Mikko Ketola	
Mitä tapahtui Yhdysvaltain uskonnolliselle oikeistolle?	4
Timo R. Stewart	
2000-luvun nuoret amerikkalaiset juutalaiset ja Israel.....	19
Olli Saukko	
Uskonnollinen argumentointi eduskunnassa: Täysistuntokeskustelut perheoikeudellisista kysymyksistä vuosina 1981–2009.....	38
Teija Liukko	
Puolalaisen identiteetin kipupisteet.....	55
Stimulus	

Piispoja joka lähtöön

Millaiset tuulet oikein puhaltavat Suomen luterilaisessa kirkossa? Kun Björn Vikström, Kari Mäkinen ja Irja Askola valittiin piispoiksi vuosina 2009–2010, näytti siltä, että uudistusmielisyys olisi tulevaisuuden sana. Kaarlo Kallialan valinta 2011 tuntui jatkavan samaa kehitystä. Tapio Luoman nousu Espoon piispaksi 2012 vaikutti sekin vielä lupaavalta. Pian kuitenkin keskustelu homoliitoista paljasti, että vanhoillisuus on kirkossa vielä voimissaan, eikä naisten pappeuttakaan todella hyväksytä huolestuttavan isossa osassa kirkkoa edelleenkaan.

Vilkkautuvat piispanvaihtokuukaudet ovat meneillään. Takana ovat jo Helsingin piispan vaali ja arkkipiispan vaali. Helsingin piispasta on tullut julkisuuteen nousseiden talousepäselvyyksien vuoksi ainakin tilapäisesti ”rampa ankka”. Suhtautuminen häneen jakaa niin tavallisia seurakuntalaisia kuin hiippakunnan työntekijöitä. Epäselvyyksiin pureutunutta Johanna Korhosta, jos kohta piispaakin, on nimitelty ties miksi, mutta Korhosen esittämät kysymykset ovat olleet aiheellisia, minkä piispa itsekin on pystynyt jo joiltakin osin tunnustamaan. Piispan kiihkeimmät apologeetat somessa sen sijaan ovat ajoittain kuulostaneet samalta kuin presidentti Trumpin sanomisia ja tekemisiä puolustelleet Valkoisen talon tiedottajat.

Arkkipiispan vaali päättyi varovaisemman ehdokkaan voittoon. Voi olla väärin kutsua Tapio Luomaa sinänsä konservatiiviseksi teologiksi, mutta joka tapauksessa

hän oli varovaisempi ja konservatiivisempi kuin vastaehdokkaansa Björn Vikström. Valinnan myötä voinee sanoa, että kollektiivinen varovaisuus ja keskitien kulkeminen piisapakunnassa on kasvamaan päin. Ongelma Luoman kohdalla on ehkä pitkälle se, että on vaikea sanoa, millainen teologi hän on, koska hän ei ole sitä puolta itsestään juuri avannut Suomen kirkkokansalle.

Ennen vanhaan piispat tapasivat pian virkaan asettamisensa jälkeen julkaista paimenkirjeen, aivan oikean painetun kirjan, jossa he valottivat uskonnollista taustaansa, käsityksiään ja tulkintojaan erilaisista teologisista ja kirkkollisista kysymyksistä ja vieläpä usein visioitaan kirkon tulevaisuudesta. Tällaista ei Luoma ole julkaissut, ja itse asiassa arkkipiispojen osalta traditio katkesi jo Kari Mäkiseen. Perinne olisi hyvä herättää henkiin. Nykyisistä piispoista paimenkirjeen ovat kirjoittaneet vain Vikström ja Mikkelin piispa Seppo Häkkinen. Samanlaista opusta kaivattaisiin Teemu Laajasalolta, joka lienee nykyaikaisista Suomen piispoista kaikkien vähiten teologiaa tai teologiasta kirjoittanut henkilö. Teologiset julkaisut eivät välttämättä ole hyvän piispan tae, mutta eivät ne pahaksikaan hänelle ole.

Heli Inkinen ainoana naisehdokkaana ei menestynyt arkkipiispan vaalissa. Nykyisellä valintajärjestelmällä naisten voi olla vaikea menestyä muissakaan lähiaikojen vaaleissa. Ehdotin Vartijassa 3/2017 radikaalia uudistusta piispojen valintaan enkä vedä sitä takaisin. Tulevaa Espoon piispanvaalia koskevissa keskusteluissa on esitetty, että miesehdokkaat väistyisivät tietoisesti naisehdokkaiden tieltä. Sillä metodilla piispaksi valitun naisen uskottavuus ja arvovalta olisivat kuitenkin kovalla koetuksella, eikä se tasa-arvon toteutumisen kannalta olisi hyvä asia. Hyviä naisehdokkaita joka tapauksessa on, ja Vartijan tietojen mukaan ehdokkaiksi Espooseen olisi lähtemässä pyydettyä ainakin kaksi teologisesti selvästi profiloitunutta, tunnettua pappisnaista. Ennen Espoota on tulossa Oulun piispan vaali, jonka ehdokaskaarti on tähän asti näyttänyt all-male panelilta, mutta ehkä mukaan sentään saadaan naisedustuskin.

Tällä teemanumerolla haluamme erityisesti muistaa viime vuonna edesmennyttä Vartija-lehden ystävää, emeritus suurlähettilästä Antti Hynnistä, joka tuki työtämme

monin tavoin - innostavana keskustelukumppanina, kontaktien avaajana ja avokätisenä tukijana. Antti oli nykyajassa harvinainen monialaosaaja, joka kaiken muun ohessa oli hyvin perillä uskonnon ja politiikan suhteista kansainvälisissä kriisipesäkkeissä. Matkamme jatkuu ja hienot muistot jäävät elämään.

Mikko Ketola

Mitä tapahtui Yhdysvaltain uskonnolliselle oikeistolle?

Timo R. Stewart

Yhdysvaltain uskonnollinen oikeisto nousi kansainväliseen tietoisuuteen viimeistään 1980-luvun alussa evankelikaalien aktivoituttua hyvin näyttävällä tavalla poliittisiksi toimijoiksi. 1980-luvulla pastori Jerry Falwellin Moral Majority –liike, 1990-luvulla tv-evangelista Pat Robertsonin ja Ralph Reedin Christian Coalition ja monet muut kristilliset järjestöt pyrkivät taistelemaan aborttilainsäädäntöä vastaan, vastustamaan samaa sukupuolta olevien avioliittoja ja tuomaan muita evankelikaaleille tärkeitä muodostuneita moraalikysymyksiä politiikkojen agendalle. Ilmiö ei taatusti jäänyt huomaamatta keneltäkään Yhdysvaltojen politiikkaa seuranneelta, siihen osallistuneista puhumattakaan.

Nyt, vuosikymmeniä myöhemmin, on helppo nähdä, että uskonnollinen oikeisto on pääsääntöisesti hävinnyt nämä lainsäädännön ympärillä käydyt kulttuurisodat. Siitä huolimatta heidän vaikutuksensa tuntuu edelleen etenkin republikaanipuolueen ohjelmassa ja retoriikassa. Vielä 2000-luvulla George W. Bushin presidenttikaudella evankelikaalinen kristinusko näytti tulleen jäädäkseen Yhdysvaltain poliittiseen elämään. Toisin kuin evankelikaalien 1980-luvulla kannattama, konservatiivinen Ronald Reagan, Bush oli itse yksi heistä. Hän oli evankelikaali, joka ei arkaillut puhua uskostaan evankelikaalien sanoin. Häntä ei valittu tästä huolimatta, vaan ehkä juuri tämän vuoksi.

Pahan akselia vastaan kamppaileva evankelikaalipresidentti ja näkyvät uskonnollisen oikeiston johtajat nostattivat suurta kiinnostusta, mutta myös vastustusta ja pelkoa.

Bushin kaudella 2000-luvulla kirjoitettiin valtava määrä populaareja sekä tieteellisiä artikkeleita ja kirjoja kristillisen oikeiston ideologiasta, historiasta ja politiikasta. Osa oli laadukkaita, osa sensaatiohakuksia, osa suorastaan alarmistisia. Useimpia näytti määrittävän jonkinlainen tarve vastata kysymykseen siitä, oliko tämä runsaasti tunteita herättävä ilmiö toivottava vai ei. Myös Suomessa ilmestyi Markku Ruotsilan *Yhdysvaltain kristillinen oikeisto* (2008).

Bushin toisen kauden alku näyttää kuitenkin merkinneen uskonnollisen oikeiston vaikutusvallan aallonharjaa. Uskonnollisen oikeiston sitoutuminen lopulta hyvin epäsuosittuun republikaaniseen presidenttiin sai aikaan vastareaktion, myös evankelikaalien keskuudessa. Vuoden 2006 välivaaleissa demokraatit ottivat rökälevoiton republikaaneista ja saivat enemmistön sekä senaatissa että edustajanhuoneessa. Kaksi vuotta myöhemmin demokraattien Barack Obama valittiin selvällä enemmistöllä presidentiksi. Myös Obama käytti uskonnollista kieltä, puhui omasta uskostaan ja tapasi uskonnollisen oikeiston johtohahmoja, mutta oli hyvin kaukana uskonnollisen oikeiston perinteisestä poliittisesta agendasta.

Saattoi olla, että aika oli ajanut alkuperäisestä uskonnollisesta oikeistosta ohi. Sen johtajat olivat pitkän 1960-luvun (1955-1973) muutoksia vastustaneiden konservatiivisen reaktion lipunkantajia. 2000-luvulle tultaessa monet näistä alkuperäisistä johtajista oli jo varsin iäkkäitä. Campus Crusade for Christ –järjestön perustaja Bill Bright kuoli vuonna 2003, Jerry Falwell vuonna 2007, Prison Fellowshipin perustaja ja entinen presidentti Richard Nixonin neuvonantaja Charles Colson vuonna 2012 ja antifeministinen aktivisti Phyllis Schlafly vuonna 2016. Focus on the Familyn perustaja ja johtaja James Dobson jäi pois järjestönsä toiminnasta 2009, vaikka toimiikin edelleen 81-vuotiaana julkisuudessa. Pat Robertson on nyt 87-vuotias. Tämän 1980-luvulla tai jo aiemmin politiikassa aloittaneen sukupolven tilalle ei ole noussut lähimainkaan yhtä valovoimaisia johtajia tai uusia dynaamisia liikkeitä. Ei ainakaan konservatiivisten ja oikeistolaisten evankelikaalien parista.

Mitä siis tapahtui niin paljon pelkoa ja toiveita herättäneelle Yhdysvaltain uskonnolliselle oikeistolle 2000-luvun kirjatulvan jälkeen ja Bushin kauden päätyttyä vuonna 2009? Minkälaisen rooli he ovat ottaneet presidentti Donald J. Trumpin myötä vallankahvaan palanneessa republikaanisessa puolueessa? Kumpikaan kysymys ei ole helppo ja etenkin jälkimmäisen kohdalla saattaa vielä olla liian aikaista siihen vastaamiseen. Joitain yleisiä linjoja ja kysymyksiä on silti mahdollista hahmottaa. Tarkasteltavia teemoja ovat republikaanisen puolueen ja uskonnollisen oikeiston varsin läheiseksi muodostunut suhde, evankelikaalien parista noussut vastaliike uskonnolliselle oikeistolle, Obaman vuosina esiin noussut radikaali oikeistolainen Teekutsuliike sekä lopuksi evankelikaalien ehkä yllättävä päätös siirtyä kannattamaan Trumpin vaalikampanjaa.

Uskonnollinen ja maallinen oikeisto

Ei ollut mitenkään ennalta määrättyä, että evankelikaalien lähdettyä 1970-luvun lopulla mukaan valtakunnalliseen politiikkaan he sitoutuisivat nimenomaan republikaaniseen puolueeseen ja tulisivat tunnetuksi uskonnollisena *oikeistona*. Kun *Newsweek* julisti vuoden 1976 evankelikaalien vuodeksi, heillä oli mielessä muun muassa demokraattisen puolueen presidenttiehdokas ja sittemmin presidentti, Jimmy Carter, joka puhui avoimesti uudestisyntymisestään ja evankelisesta uskostaan. Puolueiden asemat ovat myös muuttuneet vuosikymmenten kuluessa. Esimerkiksi kuuluisassa vuoden 1925 Scopes oikeudenkäynnissä fundamentalistien edustajana evoluution opettamista koskevassa kiistassa oli moninkertainen presidenttiehdokas William Jennings Bryan, pitkän linja demokraattipoliitikko. Ei ollut myöskään ennalta määrättyä, että abortin kaltaiset sosiaaliset kysymykset saisivat niin dominoivan roolin uskonnollisen oikeiston agendassa. Vielä 1970-luvulla useimmat evankelikaalit pitivät aborttia leimallisesti katolilaisten

kiinnostuksen kohteena, eikä useimmilla ollut siihen kategorisen torjuvaa kantaa. Ainakaan se sitä ei pidetty erityisen merkittävänä kysymyksenä. Evankelikaalien poliittinen aktivoituminen tapahtui vasta useita vuosia Roe v. Wade (1973) päätöksen jälkeen, jossa Yhdysvaltain korkein oikeus katsoi abortin kieltävän osavaltiotason lain olevan perustuslain vastainen.

Kun abortista oli 1970-luvun loppupuolella osittain evankelikaalisen teologin Francis Schaefferin vaikutuksesta merkittävä vaaliteema evankelikaaleille, myös tämä kysymys ohjasi heitä konservatiivisemmän Reaganin taakse. Oma roolinsa oli myös 1960-luvulla alkaneella laajalla muutoksella, jonka seurauksena etelän osavaltioiden valkoiset äänestäjät siirtyivät äänestämään demokraattisen puolueen sijaan republikaaneja. Merkittävä osa evankelikaalien ja myöhemmin uskonnollisen oikeiston kannatuksesta tuli juuri etelän valkoisilta evankelikaaleilta.

Reagan haki tietoisesti vuoden 1980 presidentinvaalikampanjassaan vasta järjestäytyneiden evankelikaalien tukea. Tämä oli uutta. Vuosikymmeniä poliittisesta elämästä sivussa olleet ja hyljeksintää kokeneet fundamentalistit ja evankelikaalit myös antoivat tukensa. Reaganin voitettua he pääsivät poliittisen vaikuttamisen makuun.

Uskonnollisen oikeiston johtajat väittivät juuri evankelikaalien laajojen verkostojen välityksellä liikkeelle saaman kannatuksen tuoneen Reaganille voiton. Sen sijaan, että poliittisesti aktivoituneet evankelikaalit olisivat pyrkineet ajamaan tärkeiksi kokemiaan asioita molempien puolueiden kautta, he sitoutuivat Reaganin vuosina yhä läheisemmin republikaaneihin. Varmistaakseen kristillisen oikeiston tuen ja äänet, republikaaninen puolue otti ainakin retorisella tasolla kristillisen oikeiston moraalisen ja sosiaalisen agendan yhä vahvemmin omakseen. Tämä loi myös puolueiden välille aiempaa suurempaa juopaa.

Vuosien kuluessa linkittyminen republikaaneihin vahvistui entisestään.

Republikaaninen puolue omaksui uskonnollisen oikeiston retoriikan, mutta kitkaa syntyi toteutetussa politiikassa. Sekä Reaganin että Bushin kaudella uskonnollisen oikeiston johtajat joutuivat huomaamaan, etteivät kutsut valkoiseen taloon ja uskonnollisen oikeiston agendan ylistäminen merkinneet, että presidentti käyttäisi poliittista pääomaansa todellisten muutosten aikaansaamiseksi. Vuonna 2006 James Dobson uhkasi vetää tukensa pois republikaaneilta ja varmistaa vievänsä mahdollisimman monta kannattajaansa mukanaan. Vuonna 2008 hän uhkasi asettua tukemaan itsenäistä ehdokasta, ellei republikaaninen puolue valitsisi selkeän abortinvastaista presidenttiehdokasta. Kumpikin jäi tyhjäksi uhkaukseksi. Myöskään puolueen vaihtaminen ja demokraattien suosioista kilpaileminen ei enää näyttäytynyt mitenkään mahdolliselta.

2000-luvulla ja sen jälkeen vaaleissa on näkynyt selvä korrelaatio kristittyjen äänestäjien uskonnollisuuden ja republikaanien äänestämispäätöksen välillä. Ne äänestäjät, jotka käyvät kirkossa joka viikko tai useammin, ovat äänestäneet republikaaneja huomattavasti todennäköisemmin kuin demokraatteja. Merkittävä poikkeus ovat mustat protestantit, jotka äänestivät pääsääntöisesti demokraatteja kirkossa käymisen aktiivisuudesta huolimatta. Myös ne äänestäjät, jotka eivät käy kirkossa lainkaan, äänestävät huomattavasti todennäköisemmin demokraatteja. Tämä puolueiden kannatukseen vaikuttava ilmiö tunnetaan termillä 'God gap'. Republikaanista puoluetta onkin vähän kärjistäen kutsuttu Yhdysvaltain ensimmäiseksi uskonnolliseksi puolueeksi.

Tuoreessa ja hyvin kattavassa kirjassaan *The Evangelicals* (2017) Frances FitzGerald päätyy johtopäätökseen, että vuosikymmenien yhä läheisempi yhteistyö republikaanisen puolueen kanssa on viimein johtanut tilanteeseen, jossa uskonnollinen oikeisto on käytännössä sulautunut siihen. Uskonnollinen oikeisto on

lakannut olemasta itsenäinen liike, siitä on tullut yksi republikaanisen puolueen osasto, jonka edustajat ovat etupäässä vaaleilla valittuja republikaaneja.

Evangelikaalien rintama hajoaa

Evangelikaali (*evangelical*) on termi, joka on muuttanut merkitystään ajan kuluessa. Suurin piirtein nykyisessä merkityksessään se tuli käyttöön 1960-luvulla, jolloin Billy Grahamin herätysten ja oma-aloitteisesta eristyksestään palaavat protestanttiset fundamentalistit ottivat sen käyttöön. Tässä merkityksessä evangelikaalit ovat konservatiivisia protestantteja, jotka painottavat henkilökohtaista kääntymyksen kokemusta, evankelioimista ja Raamatun auktoriteettia. Se on toiminut eräänlaisena kattoterminä, jonka alle nykyisin yleensä lasketaan hyvinkin keskenään erilaisia protestanttisia ryhmiä, kuten fundamentalisteja ja helluntailaisia, baptisteja ja metodisteja. Tarkkojen määrien arvioiminen sisältää aina vaikeuksia. Lisäksi Yhdysvaltojen kontekstissa valkoisten evangelikaalien järjestöt ja historia on ollut erillään mustien kirkkokunnista, vaikka niillä on teologisesti paljon yhteistä. Pew Research Centerin vuoden 2014 Religious Landscape Studyn mukaan evangelikaaleja on noin 25 prosenttia väestöstä.

Yhdysvaltain modernin evangelikaalisuuden sisäinen kirjavuus on erittäin suurta, mutta sitä ovat yhdistäneet monet jaetun kristillisen kulttuurin piirteet aina musiikista, puheenparteen, kirjallisuuteen ja elokuvaan. Varsin pitkään myös uskonnollisen oikeiston ajateltiin olevan yksi tällainen evangelikaaleja yhdistävä tekijä. Ainakin se pyrki itse esittämään itsensä tässä roolissa.

Evangelikaalien poliittiset johtajat ottivat jo toiminnallaan kantaa vanhaan kiistaan siitä, tuleeko kristityn osallistua yhteiskuntansa kehittämiseen vai keskittyä pelkästään evankeliumin levittämiseen. Yhdysvalloissa edellisellä kannalla olivat perinteisesti olleet etenkin postmillennialistit. He korostivat Jumalan valtakunnan

rakentumisesta maan päälle jo ennen Jeesuksen toista tulemistä. Tämä näkemys yhdistyi luontevasti amerikkalaiseen kehitysoptimismiin ja amerikkalaiseen unelmaan, uuden elämän rakentamiseen. Evankelikaalit olivat 1800-luvun kuluessa taistelleet tässä hengessä esimerkiksi orjuutta vastaan, mutta myös sen puolesta. Toisaalta esiintyi näkemys, joka korosti maailman perinpohjaisen langennutta luonnetta sekä politiikkaa likaisena ja kristityille sopimattomana toimintana. Kristittyjen tulisi keskittyä sielujen pelastamiseen, ei tuhoon tuomitun maailman muuttamiseen. Tämä näkemys yhdistyi luontevasti premillennialismiin, oppiin Jeesuksen pikaisesta paluusta ja vasta tämän jälkeen alkavaan tuhatvuotiseen rauhanvaltakuntaan.

Fundamentalisteiksi kutsuttiin niitä konservatiivisia evankelikaaleja, jotka 1920-luvulla vetäytyivät omiin kirkkokuntiinsa ja raamattukouluihinsa ja jättivät yritykset yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Scopesin evoluutio-oikeudenkäynnin julkinen nöyryytys oli tästä näkyvä symboli. Fundamentalisteille se osoitti maailman vajonneen niin syväälle syntiin, ettei siihen kannattanut yrittää vaikuttaa. Muille se kertoi fundamentalistien olevan haluttomia toimimaan modernissa maailmassa.

Näiden kahden näkemyksen rinnalla eli yhtäältä kuva kristityistä vähemmistönä syntisessä ja tuhoon tuomitussa maailmassa ja toisaalta näkemys Yhdysvalloista kristittynä maana, joka toimisi esimerkkinä muille. Uskonnollinen oikeisto ei luopunut premillennialismista, mutta 1960-luvun muutokset olivat olleet sille liikaa. Monet alkoivat korostaa Yhdysvaltojen olevan nimenomaan kristilliseksi perustettu valtio ja kristityillä oli oikeus ja velvollisuus puolustaa sitä. Päätös osallistua politiikkaan ei varsinaisesti ratkaissut teologista jännitettä eri maailmankuvien välillä. Uskonnollinen oikeisto halusi esittää Yhdysvallat kristittynä kansakuntana ja kristityt – nimenomaan evankelikaalit – isäntänä talossa. Poliittinen aktivismi nähtiin useimmiten omien parissa itsepuolustuksena ”sekulaarin humanismin” hyökkäyksiä vastaan.

Uskonnollisen oikeiston valitsemista teemoista päällimmäiset olivat abortin ja myöhemmin myös kantasolututkimuksen vastustaminen, sekä pelkästään miehen ja naisen välisen avioliiton puolustaminen. Abortti nähtiin viattomien murhana ja homoliitot vuosituhantisen perhekäsityksen tuhoamisena ja yhteiskunnan vaarantamisena. Teemoina nämä olivat yksinkertaisia ja 1980- ja 1990-luvuilla myös aidosti monia konservatiivisia protestantteja yhdistäviä. Lisäksi monia yhdisti huoli pornografiasta, Israelin valtion asemasta, koulujen seksikasvatuksesta, evoluution opettamisesta, uskonnollisten koulujen verovapaudesta ja rukoilusta kouluissa. Teemat olivat siis ensisijaisesti moraalisia, eivät esimerkiksi taloudellisia tai laajemmin yhteiskunnallisia. Tämä oli jo pitkään aiheuttanut kritiikkiä evankelikaalien omista riveistä. Esimerkiksi Jim Wallis ja hänen järjestönsä Sojourners edustivat niin sanottua progressiivista tai vasemmistolaista evankelikaalisuutta jo 1970-luvulta lähtien. Wallis sekä muutamat muut, kuten Tony Campolo ja Ron Sider, olivat kuitenkin pieni vähemmistö, jotka jäivät vuosikymmenien ajaksi yksinäisiksi ääniksi erämaassa. Bushin toisen kauden alussa tilanne muuttui äkisti ja vanhat kriitikot saivat rinnalleen runsain mitoin uusia. Nyt kritiikkiä ei tullut pelkästään liberaaliksi leimatulta vähemmistöltä, vaan myös teologisesti hyvin konservatiivisilta evankelikaaleilta, jotka olivat kyllästyneet uskonnollisen oikeiston kapeaan agendaan ja liialliseen sitoutumiseen presidentti Bushiin ja republikaaniseen puolueeseen.

Tämä ilmeni monessa teemassa. Vuonna 2003 alkanut Irakin sota menetti nopeasti suosiotaan ja monet näkivät uskonnollisen oikeiston sitoutumisen Bushin politiikkaan liian tiiviinä. Kristittyjen innokkuutta sotapolitiikkaan kritisoiitiin. Myös ilmastonmuutos jakoi nyt mielipiteitä. Uskonnollisen oikeiston evankelikaalit olivat pitkään epäilleet sitä ja esimerkiksi kreationistit eivät ole ottaneet ilmastonmuutosta ja siihen liittyvää tiedettä lainkaan todesta. National Association of Evangelicals (NAE) -kattojärjestön Richard Cizik oli ilmastokysymyksissä järjestöään edellä

2000-luvun alussa, mutta 2006 aloitettu Evangelical Climate Initiative sai lopulta tukea myös NAE:lta.

Yksi evankelikaalisen ilmastoaloitteen allekirjoittajista oli kalifornialaisen megakirkon pastori ja tunnettu evankelikaalinen kirjailija Rick Warren. Warren on teologisesti hyvin konservatiivinen evankelikaali, joka ei ollut eri mieltä uskonnollisen oikeiston perinteisistä teemoista, abortista ja homoliitoista. Sen sijaan hän on kritisoinut uskonnollisen oikeiston keskittymistä niihin ja nostanut esiin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiä ja kehitysapua. Siinä missä suuri osa perinteistä uskonnollista oikeistoa suhtautui Obaman valintaan maailmanlopullisin tunnelmin, Warren oli esirukoilijana Obaman virkaanastujaisissa vuonna 2009.

Sukupolvenvaihdos evankelikaalien keskuudessa kuten Yhdysvalloissa yleisemmin toi mukanaan joitain odottamattoman nopeita muutoksia. Uskonnollisen oikeiston kestoteemoista yleisen asennemuutoksen vaikutus homoliittoihin oli kaikista selkein. Siinä missä asia oli tuskin edes agendalla 1980-luvulla, nautti korkeimman oikeuden päätös samaa sukupuolta olevien avioliittojen sallimiseksi vuonna 2015 laajaa kannatusta. Kulttuurin muutos kosketti myös evankelikaaleja itseään. Yhä useammat nuoremman polven evankelikaaleista oli valmis hyväksymään samaa sukupuolta olevien avioliitot, mikä oli omiaan hajottamaan entisestään vanhan uskonnollisen oikeiston rivejä.

Kyse ei ollut niinkään paljon siitä, etteikö evankelikaalien piirissä olisi aiemmin riittänyt kiinnostusta sosiaalisiin kysymyksiin kuten köyhyyteen, eriarvoisuuteen ja kehitysyhteistyöhön. Nämä äänet eivät vain olleet päässeet kansallisella tasolla aiemmin esiin läheskään siinä mittakaavassa, kuin vuoden 2005 jälkeen.

Uskonnollinen oikeisto ei ikinä edustanut ainoaa näkemystä evankelikaalien yhteiskunnallisesta agendasta ja ajattelusta, mutta aiemmin sitä ei juuri haastettu. Tämän ainakin näennäisen yksimielisyyden aika näytti nyt olevan ohi.

Uskonnollinen oikeisto teekutsuilla

Vuoden 2008 pörssiromahdus sai aikaan vastareaktioita sekä vasemmiston että oikeiston parissa. Vasemmiston Occupy Wall Street mielenosoitukset kuitenkin hävisivät suhteellisen pian katukuvasta. Sen sijaan oikeiston Teekutsuliike näytti huomattavasti pysyvämmältä ilmiöltä. Liike vaikutti republikaanisen puolueen sisällä, mutta sillä ei varsinaisesti ollut yhtenäistä ohjelmaa tai järjestöä. Liikkeen piiriin näytti mahtuvan monenlaisia suuntauksia perinteisistä konservatiiveista radikaaleihin libertaareihin ja populistisiin. Talouspolitiikkaan keskittyvä libertaarissävyinen agenda oli kuitenkin useimpia yhdistävä tekijä ja Teekutsuliike vaati Yhdysvaltain valtionvelan lyhentämistä huomattavien menoleikkausten kautta. He halusivat alemmat verot, pienemmän valtionbudjetin ja ylipäänsä vähemmän valtion osallisuutta. Samalla agendalle nousi, osin ristiriitaisesti, myös protektionismi ja maahanmuuton rajoitukset.

Vuoden 2010 välivaaleissa republikaaninen puolue menestyi hyvin ja monissa osavaltioissa valittiin juuri Teekutsuliikkeen edustajia. Toisaalta joissain osavaltioissa republikaanien esivaalit voittaneet Teekutsuliikkeen edustajat olivat liian radikaaleja saadakseen sitoutumattomia äänestäjiä taakseen ja he hävisivät demokraattien ehdokkaille.

Gallupit Teekutsuliikkeen kannattajista ovat osoittaneet liikkeen suosion olevan suurinta valkoisessa keskiluokassa. Liikkeen äänestäjät ovat olleet keskimääräistä amerikkalaista vanhempia, hieman paremmin koulutettuja ja paremmin tienaavia. Teekutsuliikkeen kannattajat äänestivät tavallisesti republikaaneja eivätkä pitäneet Obamasta. Esimerkiksi FitzGeraldin mukaan mielipidetutkimukset ovat osoittaneet selvästi, että Teekutsuliikkeen uudet ja uskonnollisen oikeiston perinteiset äänestäjät ovat olleet hyvin pitkälti samoja ja jopa 69 prosenttia uskonnollisen oikeiston äänestäjistä kannatti Teekutsuliikettä.

Äkkiseltään valtion sekulaari libertaarinen liike näyttäisi eroavan huomattavasti uskonnollisen oikeiston konservatiivisesta moralismista. Teekutsuliike onkin pyrkinyt keskittymään nimenomaan talouteen sosiaalisten kysymysten kustannuksella, sillä jälkimmäiset on katsottu potentiaalisesti kannattajakuntaa jakaviksi aiheiksi. Valtiota kohtaan tunnettu epäluulo saa kuitenkin vastakaikua myös monien evankelikaalien piirissä. Teema ei edes ole uusi. Epäluulo valtion roolia kohtaan on ollut jatkuva teema evankelikaalisessa lopunajallisessa ajattelussa sekä peloissa oman uskonnonvapauden rajoituksista. Lisäksi etenkin pienempituloiset evankelikaalit jakoivat Teekutsuliikkeen maahanmuuton vastaiset teemat ja taloudellisen protektionismin.

Pat Robertsonin perustaman Christian Broadcasting Networkin (CBN) politiikan kirjeenvaihtaja David Brody lanseerasi termin ”Teavangelicals” samannimisessä kirjassaan kuvaamaan tätä päällekkäisyyttä. Hänen mukaansa puolet Teekutsuliikkeen kannattajista ilmoitti olevansa konservatiivisia kristittyjä. Brody, joka on sittemmin kirjoittanut erittäin myötäsukaisesti Donald Trumpin uskonnollisuudesta, saattoi olla Teekutsuliikkeen suhteen oikeilla jäljillä. Uskonnollisen oikeiston teemat olivat niin keskittyneen moralistisia, että evankelikaalien mahdollisesti kannattama talouspolitiikka oli jäänyt medialta ja politiikan kommentaattoreilta huomaamatta. Nyt näytti siltä, että Teekutsuliike antoi näille huolille äänen.

Donald J. Trump, evankelikaalin unelma?

Republikaanisen puolueen 2016 esivaalien alla monet uskonnollisen oikeiston vaikuttajat kokoontuivat Family Research Councilin johtajan Tony Perkinsin kutsumana valitsemaan ehdokasta, jonka taakse asettua. Lopulta senaattori Ted Cruz,

evangelikaalisaarnaajan poika, valittiin myös varsin kelvolliseksi katsottua Marco Rubiota paremmaksi vaihtoehdoksi. Evangelikaalien poliittisesta jakautumisesta ja uskonnollisen oikeiston vaikutusvallan romahtamisesta kertoo paljon, ettei tämä riittänyt Cruzin voittoon esivaaleissa, eikä edes saanut evangelikaaleja kannattamaan häntä yhdessä rintamassa.

Erityisen hyvä esimerkki evangelikaalien hajanaisuudesta näkyy suhtautumisessa Donald J. Trumpiin. Kolmasti naimisissa ollut ja rahansa ainakin osaksi uhkapeliteollisuudella tehnyt, rivoja puhuva miljonääri ei todellakaan vastaa evangelikaalien perinteistä kuvaa moraalisesti esimerkillisestä johtajasta. Monet näkyvät evangelikaalijohtajat tuomitsivatkin Trumpin jo esivaalien kuluessa. Myöskään *Christianity Today* ei malttanut olla kritisoida Trumpin epäkristillistä käytöstä ja nietzscheläisiä arvoja.

Toiset kuitenkin ilmoittivat kannattavansa häntä. Sarah Palin, John McCainin evangelikaalinen varapresidenttiehdokas vuodelta 2008, oli antanut Trumpille tukensa jo ennen esivaaleja, samoin teki dallasilaisen megakirkon pastori Robert Jeffress sekä Jerry Falwell Jr., joka oli ottanut evangelikaalisen Liberty Universityn johdon isänsä jälkeen. Nuorempi Falwell kertoi Fox Newsille Trumpin muistuttavan häntä omasta isästään.

Falwell Juniorin varhaisesta Trumpille antamasta tuesta huolimatta monet näkyvimmit evangelikaalien johtajat valitsivat esivaalien kuluessa toisin. Sillä ei kuitenkaan ollut suurtakaan vaikutusta ja juopa kentän ja johdon välillä näytti silmiinpistävän suurelta. Esivaalien alla tehtyjen mielipidetiedustelujen mukaan jopa 37 prosenttia evangelikaaliväestöstä tuki Trumpia, kun taas seuraavaksi suosituinta, Ted Cruzia, tuki vain viidennes.

Näyttikin siltä, että evankelikaalien rivijäsenten ja heidän johtajiensa välille oli revennyt aiempaa suurempi kuilu. Esimerkiksi sosiologi Michael Lindsey viittasi tähän jo vuonna 2008 kuvatessaan kirjassaan *Faith in the Halls of Power* evankelikaalien eliittiä, josta oli tullut Washingtonissa varsin salonkikelpoista. Nämä ”kosmopoliittiset evankelikaalit” olivat sosiaalisesti ja ilmeisesti myös poliittisesti kaukana maaseudun ja pienten kaupunkien vähemmän koulutetuista tai työväenluokkaisista evankelikaaleista.

Tilanne tietysti muuttui, kun esivaalit oli käyty. Trump oli keväällä 2016 varmistunut republikaanipuolueen ehdokkaaksi ja kesällä 2016 varmistui, että hän kilpailisi marraskuun vaaleissa nimenomaan Hillary Clintonia vastaan. Nyt kyse ei enää ollut evankelikaaleille mieluisimmasta republikaanista, vaan nimenomaan Trumpista ja monien konservatiivien voimakkaasti vastustamasta Clintonista.

Vanha uskonnollisen oikeiston totuuden torvi James Dobson sanoi ajatuksen kahdeksasta Clintonin vuodesta antavan hänelle painajaisia ja kehotti äänestämään Trumpia. Dobsonille päätös tiivistyi viime kädessä siihen, että Trumpin voisi odottaa nimeävän konservatiivisia tuomareita Yhdysvaltojen korkeimpaan oikeuteen. Kaikista George W. Bushin kauden pettymyksistä huolimatta hänen konservatiiviset tuomarinimityksensä, John Roberts ja Samuel Alito, olivat evankelikaalien kannalta positiivisia. Korkeimmalla oikeudella oli vuosikymmenien mittaan ollut hyvin suuri vaikutusvalta uskonnollisen oikeiston perinteisten johtajien korostamille moraalikysymyksille. Tuomareita oli vain yhdeksän ja he toimivat tehtävässään hyvin pitkään, mikä teki nimityksistä erityisen tärkeitä. Mikäli Trumpin vaihtoehtona olisi Clinton, saattoi tukea perustella poliittisella laskelmoinnilla juuri korkeinta oikeutta silmällä pitäen.

Oli syy mikä hyvänsä, Pew Research Centerin mukaan vaalipäivänä kahdeksan evankelikaalia kymmenestä äänesti Donald Trumpia Yhdysvaltain presidentiksi. Pian virkaanastujaisten jälkeen evankelikaalien tuki ei ollut hävinnyt. Siinä missä vain 39

prosenttia amerikkalaisista hyväksyi Trumpin toiminnan presidenttinä, evankelikaalien keskuudessa luku oli 78 prosenttia. Tuki Trumpille oli voimakkainta niiden keskuudessa, jotka kävivät kirkossa säännöllisimmin. Marras-joulukuussa 2017 Trumpin kannatus amerikkalaisten keskuudessa oli laskenut 32 prosenttiin, mutta evankelikaaleista edelleen 61 prosenttia tuki häntä.

Tälle hyvin selvälle ja laskusta huolimatta ilmeisen jatkuvalla tuella on tarjottu lukuisia selityksiä. Osaan on viitattu aiemmin tässä artikkelissa. Trump oli republikaanisen puolueen ehdokas ja kuluneiden 40 vuoden aikana evankelikaalit ja uskonnollinen oikeisto on identifioitunut hyvin vahvasti juuri republikaaneihin. Myös Teekutsuliikkeen ja evankelikaalien merkittävä päällekkäisyys on ollut Trumpin suosiota selittävä tekijä. Teekutsuliike on tukenut Trumpia ja tämän viesti taloudellisesta protektionismista, maahanmuuton rajoittamisesta ja käytännössä kellon kääntämisestä vuosikymmeniä taaksepäin on vedonnut hyvin moniin evankelikaaleihin. On myös merkkejä, esimerkiksi PRRI:n mielipidetutkimuksissa, että monet evankelikaalipastorit näkevät maahanmuuttajat ja heidän mukanaan tuoman muutoksen positiivisemmassa valossa kuin heidän kirkkojensa jäsenet keskimäärin ja että evankelikaalit suhtautuvat muita amerikkalaisia negatiivisemmin maahanmuuttoon.

Trump on autoritaarinen, temperamenttinen ja omalaatuinenkin johtaja, mutta tämäkin on monille evankelikaaleille tuttua. Kuten Frances FitzGeraldin evankelikaalien historiasta käy hyvin ilmi, Yhdysvaltojen fundamentalistien, helluntailaisten ja evankelikaalien liikkeet nousivat suurien johtajien ja persoonallisuuksien ympärille. Sovitteluhalu, hyvä käytös, johdonmukaisuus tai yhteistyökyky eivät välttämättä ole olleet edellytyksenä menestykselle. Uskonnollisen oikeiston taival kuluneina neljänä vuosikymmenenä on täynnä ehdotonta ja moralistista retoriikkaa, mutta runsaasti käytännön kompromisseja, pettymyksiä ja arkista vaalitaktikointia. Kysymys siitä, miten evankelikaalit päätyivät

Trumpin taakse, ei välttämättä eroa kovinkaan paljon kysymyksestä Trumpin suosiosta ylipäänsä.

Lähteet

FitzGerald, Frances (2017): *The Evangelicals. The Struggle to Shape America*. Simon & Schuster, New York.

How the Faithful Voted: 2014 Preliminary Analysis. Pew Research Center.

<<http://www.pewforum.org/2014/11/05/how-the-faithful-voted-2014-preliminary-analysis>>.

Marsden, George M. (1991): *Understanding Fundamentalism and Evangelicalism*. William B. Eerdmans, Grand Rapids.

Public Religion Research Institute – PRRI (2013). *Evangelicals and Immigration – A Sea Change in the Making?* <<https://www.prii.org/spotlight/evangelicals-and-immigration-a-sea-change-in-the-making>>.

Religious Landscape Study 2014. Pew Research Center.

<<http://www.pewforum.org/religious-landscape-study>>

Ruotsila, Markku (2008): *Yhdysvaltain kristillinen oikeisto*. Gaudeamus, Helsinki.

Wilcox, Clyde & Robinson, Carin (2011): *Onward Christian Soldiers? The Religious Right in American Politics*. 4th edition. Westview Press, Philadelphia.

2000-luvun nuoret amerikkalaiset juutalaiset ja Israel

Olli Saukko

Yhdysvaltain juutalaisilla on perinteisesti ollut vahva suhde Israeliin. Sionismi ja Israelin valtion tukeminen on nähty tärkeänä osana amerikkalaista juutalaista identiteettiä. Nuorempi sukupolvi amerikkalaisia juutalaisia on kuitenkin alkanut kyseenalaistaa asetelmaa. Yhdysvaltain juutalaisyhteisö ei nykypäivänä ole yhtenäisenä rintamana Israelin tukena, vaan sen piiristä osoitetaan myös kritiikkiä Israelin harjoittamaa politiikkaa kohtaan. Vuosituhannen taitteessa pettymys 1990-luvun rauhanprosessiin ja sittemmin alkanut toinen *intifada* nostivat konfliktin entistä enemmän pinnalle, minkä myötä aktivismi Israelia vastaan kasvoi muun muassa yliopistokampuksilla ympäri Yhdysvaltoja.

Yhdysvaltain juutalaisten ja Israelin suhteen kehittyminen 2000-luvulle tultaessa

Yhdysvaltain juutalaisyhteisön yhteinen historia Israelin kanssa on pitkä. Kun Israelin valtio perustettiin 1948, jopa puolet Yhdysvaltain juutalaisista kuului hanketta tukeviin järjestöihin, ja Yhdysvaltain juutalaisilla oli merkittävä rooli hankkeen rahoituksessa. Kuuden päivän sota vuonna 1967 vaikutti merkittävästi amerikkalaiseen mielipideilmastoon Israelia koskien. Toisaalta se lähensi Israelia ja amerikkalaisia juutalaisia, joissa sota herätti pelon ”holokaustin uusiutumista”, olihan Israel sodan alkuasetelmassa sotilaallisesti altavastaajana. Toisaalta taas sota herätti vasemmiston piirissä vahvaa vastustusta Israelia kohtaan. Israel-kriittisyys

kasvoi myös amerikkalaisten juutalaisten piirissä viimeistään 1980-luvulla ja erityisesti ensimmäisen *intifadan* myötä 1987 alkaen. Vuosikymmenen lopulla Yhdysvaltain juutalaisyhteisö oli asian suhteen vahvasti jakaantunut. Vasemmisto kritisoi Israelin harjoittamaa sortoa ja vaati rauhanneuvotteluja, kun taas oikeisto syytti vasemmistoa poliittisesta naiiviudesta.

Rauhanprosessia päästiin aloittamaan vuonna 1993, jolloin Oslossa käydyissä neuvotteluissa Israel ja Palestiinan vapautusjärjestö (*Palestinian Liberation Organization*) tunnustivat toisensa. Neuvottelut jatkuivat 1990-luvun lopulla Bill Clintonin johdolla ja olivat jo saavuttanut tuloksia, mutta kariutuivat lopulta vuoden 2001 tienoilla. Molempien osapuolten johtajat, Palestiinan Jasser Arafat sekä Israelin Benjamin Netanyahu ja hänen jälkeensä Ehud Barak, kohtasivat haasteita tasapainoillessaan rauhanneuvottelujen edistämisen ja oman poliittisen tukensa ylläpitämisen välillä. Kompromissit rauhanprosessin edistämiseksi eivät miellyttäneet kummankaan osapuolen kaikkia ryhmiä. Turhautuminen rauhanpyrkimykseen kasvoi, molemmat osapuolet syyttivät toisiaan rauhanprosessin sabotoimisesta ja toinen *intifada* alkoi vuoden 2000 syksyllä.

Maailmanpolitiikan asetelmat muuttuivat jälleen merkittävästi syyskuun 11. päivän terrori-iskun myötä, millä oli vaikutusta myös Israelin ja Palestiinan väliseen tilanteeseen. Republikaanipresidentti George W. Bush aloitti presidenttikautensa tammikuussa 2001, ja hänen epäjohdonmukainen politiikkansa konfliktin suhteen monimutkaisti jälleen asetelmaa. Hänen näkemyksensä ja lausuntonsa vaihtelivat selkeästi Israelin tukemisesta molempia osapuolia koskeviin vaatimuksiin, painottuen ehkä kuitenkin Israelin tukemisen puolelle. *Intifada* kesti vuoteen 2005 asti, rauhanprosessi ei Bushin aikana edennyt, ja kuviota sekoitti Yhdysvaltojen käymä terrorisminvastainen sota Lähi-idässä. Bushin presidenttikauden lopulla Israel oli entistä skeptisempi rauhan saavuttamisen suhteen ja Palestiina oli vahvemmin

jakautunut Mahmud Abbasin johtaman, maltillisemman Fatahin ja radikaalin Hamasin välillä.

Nuoret juutalaiset Yhdysvaltain poliittisella kartalla

Suurin osa Yhdysvaltain juutalaisista on perinteisesti ollut enemmän liberaaleja kuin konservatiiveja ja enemmän demokraatteja kuin republikaaneja. Vanhempi juutalaissukupolvi on konservatiivisempi ja nuorempi liberaalimpi, ja nuoremmat juutalaiset vaikuttajat ovat kriittisempiä juutalaista tribalismia ja amerikkalaista nationalismia kohtaan. Heidän arvomaailmaansa kuuluu entistä vahvemmin suvaitsevaisuus, inklusiivisuus ja globaali ajattelu, mitkä vaikuttavat esimerkiksi heidän kriittiseen suhtautumiseensa Israelin politiikkaa kohtaan. Juutalainen *Forward*-lehti [kirjoitti](#) tämän vuoden tammikuussa tutkimuksesta, jonka mukaan Yhdysvaltain nuorempi väestönosa on yleisesti Israel-kriittisempi kuin vanhemmat ikäryhmät. Siinä mielessä nuoret juutalaiset muistuttavat enemmän ei-juutalaisia ikätovereitaan kuin aiempia juutalaissukupolvia.

Pro gradu -työssäni tutkin nuorten amerikkalaisten juutalaisten juutalaisuutta 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Työn lähteinä toimivat nuorten juutalaisten aikuisten kirjoittamat ja lukemat aikakauslehdet *Heeb* ja *New Voices*. *New Voices* on edelleen toiminnassa oleva juutalainen yliopisto-opiskelijalehti ja verkkomedia. Newyorkilainen *Heeb* tuli julkaisuaikanaan vuosina 2001–2010 tunnetuksi ”hipsterijuutalaisten epävirallisena äänenkannattajana”. Lehden tyyliässä oli vahvasti läsnä hipsterismille luontainen ironia ja jonkinlainen urbaanin intellektuellismin tavoittelu.

Heeb vastusti avoimesti Bushin hallintoa ja konservatiivista politiikkaa. Lehdessä oli paljon haastatteluja vasemmistolaisista, juutalaisista intellektuelleista, kuten Tony

Kushner ja Noam Chomsky, jota *Heeb*in haastattelussa 2004 kuvailtiin muun muassa sanoilla ”jonkinlainen vasemmistolais-Yoda” (*”a sort of lefty Yoda”*). Haastattelujen kautta *Heeb*issä oli vahvasti läsnä myös kriittinen suhtautuminen Israelin varauksettomaan tukemiseen. Muun muassa Chomsky esitteli haastattelussa järkipäisiä perusteluja Israel-kritiikilleen. Chomsky ja Kushner kuuluvat molemmat vuonna 1996 perustetun *Jewish Voice for Peace* -liikkeen neuvottelukuntaan. Liike ajaa rauhaa ja oikeudenmukaisuutta Lähi-itään ja vastustaa muun muassa Israelin miehitystoimia.

Molemmissa tutkimissani lehdissä, *Heeb*issä ja *New Voices*issa, oli suoraa kritiikkiä Bushin hallintoa ja Bushia tukevia juutalaisia vastaan. *Heeb*issä kirjoitettiin huolestuneeseen sävyyn siitä, miten jotkut juutalaiset amerikkalaiset olivat Lähi-idän kriisin myötä kääntyneet perinteisen demokraattien tukemisen sijaan Bushin puolelle, koska Bushin hallinto tuki Israelia. Samansuuntaisia kirjoituksia oli myös *New Voices*issa, joskin lehden poliittinen linja ei ollut yhtä ilmiselvää tai yhtä vahvasti esillä kuin *Heeb*issä. Eräs *New Voices*in opiskelijatoimittaja kirjoitti päivää ennen vuoden 2004 vaaleja mielipidekirjoituksen, jossa hän kiisti näkemyksen siitä, että presidenttiehdokkaista Bush oli ”parempi Israelin ystävä” kuin vastaehdokas John Kerry. Amerikkalainen kulttuuriväki oli 2000-luvun alkupuolella pääasiassa Bushia vastaan, eikä siksi ole ihme, että myös näissä lehdissä suhtauduttiin Bushiin kriittisesti. Merkittävä syy republikaanisen Bushin hallinnon Israelia tukevalle toiminnalle oli puolueen taustalla vaikuttava kristillinen oikeisto ja sen piirissä elävä kristillinen sionismi, mihin erityisesti nuori juutalaissukupolvi vaikutti suhtautuvan erittäin skeptisesti.

***Birthright Israel* ja sukupolvierot Yhdysvaltain juutalaisyhteisössä**

On varsin selvää, että viime vuosikymmeninä nuoret amerikkalaiset juutalaiset ovat liukuneet kauemmas aiempien sukupolvien varauksettomasta Israelin tukemisesta. Juutalaiset tutkijat ovat selvittäneet asiaa, tutkineet ilmiön taustoja ja myös ottaneet siihen kantaa. Sen lisäksi juutalaisyhteisö on pyrkinyt muuttamaan tätä trendiä. Tämän pyrkimyksen näkyvin ilmentymä on *Birthright Israel* -ohjelma, joka aloitettiin vuonna 1999 ja on edelleen toiminnassa. Ohjelma tarjoaa jokaiselle nuorelle amerikkalaiselle juutalaiselle ilmaisen matkan Israeliin. Tällä matkalla heidän on tarkoitus oppia Israelin historiasta ja sen merkityksestä kaikille juutalaisille.

Birthright Israel oli puhuttava aihe juutalaisten opiskelijoiden keskuudessa 2000-luvun alussa ja *New Voices* kirjoittikin siitä kirjavasti. Syvällisimmän pohdinnan ohjelmasta tarjosi Alex Halperin, joka kertoi lehdessä kokemuksistaan omalla *Birthright Israel* -matkallaan ja samalla kritisoi ohjelman toimintatapoja ja asenteita. Halperinin mukaan ohjelman virallisten tavoitteiden sijaan matkalla oli todellisuudessa kaksi muuta tavoitetta. Ensiksikin hän kertoi oman matkanjohtajansa todenneen, että syy matkojen järjestämiseen oli saattaa yhteen nuoria juutalaisia, jotta nämä tapaisivat toisiaan ja perustaisivat juutalaisen perheen. Tämä kuvio liittyy Yhdysvaltain juutalaisyhteisön huoleen siitä, miten maan juutalainen kulttuuri uhkaa hiipua, kun uudet juutalaissukupolvet sopeutuvat yhä paremmin yhteiskuntaan ja menevät yhä useammin naimisiin ei-juutalaisten kanssa. Tämä on yhteisön toinen keskeinen nuoriin liittyvä huoli muuttuneen Israel-suhteen lisäksi, ja juutalaiset tutkijat ovat selvittäneet myös sen syitä ja vaikutuksia. Halperinin mukaan *Birthright Israelin* toinen todellinen tavoite oli ”mainostaa maata, joka tarvitsee epätoivoisesti paremmat suhteet muuhun maailmaan” (*to promote a country that is in desperate need of better public relations*). Yleinen mielipide vaikutti olevan, että ohjelma antoi puolueellisen kuvan Israelin ja Palestiinan välisestä konfliktista. Halperinin raportin

lisäksi lehdessä oli muitakin kriittisiä ja vaihtoehtoisia näkökulmia ohjelmaan, esimerkiksi yksi juttu vaihtoehtoisesta matkanjärjestäjästä nimeltä *Birthright Unplugged*, joka tarjosi matkoillaan tasapuolisemman kuvan konfliktista.

New Voices ei kuitenkaan käsitellyt teemaa ainoastaan kriittisesti tai kyseenalaistaen. Lehti pyrki avoimesti siihen, että sen sivuilla näkyisi erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä erilaisilta nuorilta juutalaisilta. Esimerkiksi Halperinin kriittinen raportti sai vastineen, jossa eräs matkalle osallistunut nuori juutalainen antoi täysin erilaisen, positiivisemman kuvan matkasta. Hän koki, että matka oli vahvistanut hänen juutalaista identiteettiään ja yhteyttään Israeliin. Vastineensa loppukaneettina hän totesi, että ilman Israeliin tutustumista nuoret amerikkalaiset juutalaiset eivät voisi ”täysin kasvaa juutalaisina”. Tämän lisäksi lehdessä julkaistiin muutamia juttuja, joissa nuoret juutalaiset kertoivat erilaisista kokemuksista ja elämäntilanteista, joissa he olivat kokeneet oman juutalaisuutensa vahvistuneen, joko kulttuurisesti tai hengellisesti, tai joissa he pohtivat oman juutalaisuutensa yhteensovittamista muuhun arkielämään. Tämä osoittaa, että kaikki nuoret juutalaiset eivät toki olleet ainoastaan Israelia kyseenalaistavia, liberaaleja ja sekularisoituneita, ja että juutalainen opiskelijalehti halusi pitää myös tämän näkökulman esillä.

Tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että nuoremman juutalaissukupolven piirissä Israelin merkitys on pienempi verrattuna vanhempaan. Tämä käy ilmi esimerkiksi Pew Research Centerin tekemästä [kyselytutkimuksesta](#) vuodelta 2013. Kyselyyn vastanneista 18–29-vuotiaista amerikkalaisista juutalaisista 32% ajatteli, että Israelista välittäminen on olennainen osa juutalaisena olemista (*caring about Israel is essential part of being Jewish*). Samasta ikäluokasta 19% ajatteli, että Israelista välittäminen ei ole tärkeä osa juutalaisena olemista (*not important part of being Jewish*). Näiden näkemysten väliin jäivät noin puolet vastaajista, joiden näkemyksen mukaan Israelista välittäminen on tärkeää, mutta ei olennaista (*essential*). Kun kyselytutkimukseen vastanneiden ikäryhmiä vertaa nuorimmasta vanhimpaan,

ensimmäinen luku kasvaa ja vastakkainen mielipide hiipuu, niin että yli 65-vuotiaista vastaajista jopa 53% ajattelee, että Israelista välittäminen on olennainen osa juutalaisena olemista, ja vain 7% ajattelee, että Israelista välittäminen ei ole tärkeä osa juutalaisena olemista.

New Voicesin pääkirjoituksessa maaliskuussa 2004 nostettiin esiin

perustavanlaatuisia kysymyksiä sionismista ja sen paikasta nyky maailmassa.

Kirjoittajan mukaan juutalaisille nuorille opetettiin, että Israelia pitää tukea, sillä se on vaarassa ja sitä täytyy puolustaa kaikelta kritiikiltä. Kuitenkaan juutalaisyhteisö ei kirjoittajan mukaan osaa selittää nuorilleen, miksi Israelin tukeminen ja sionismi on edelleen tärkeää. Kun juutalaiset vaikuttavat olevan paremmassa turvassa

Yhdysvalloissa kuin Israelissa, mihin Israelia oikeastaan tarvitaan ja miksi sillä

täytyy edelleen olla erityisasema? *Birthright Israel* -ohjelman tarkoitus oli vahvistaa

nuorten yhteyttä Israeliin, mutta ohjelma ei kuitenkaan selitä, miksi tällainen yhteys

täytyy edelleen olla olemassa. Näiden pohdintojen jälkeen kirjoittaja toteaa, että jos

nuoret tukevat Israelia vain, koska he kokevat sen velvollisuudekseen, juutalaisvaltio

muuttuu unelmasta taakaksi. Joistain *New Voicesin* jutuista voi nähdä, että joillekin

nuorille juutalaisille Israel todella oli muuttunut taakaksi.

Mistä syystä nuorten juutalaisten suhde Israeliin sitten on muuttunut? Monet

juutalaiset tutkijat ovat perehtyneet asiaan ja ottaneet siihen kantaa. Aihetta käsiteltiin

laajasti esimerkiksi *Contemporary Jewry* -journalin numerossa 30 vuonna 2010.

Numerossa julkaistut tekstit olivat kommentteja Steven M. Cohenin ja Ari Y.

Kelmanin esittämään hypoteesiin, jonka mukaan nuoret amerikkalaiset juutalaiset

ovat etäänntyneet Israelista. Syiksi tälle he esittivät muun muassa virallisten

juutalaisorganisaatioiden merkityksen vähenemistä sekä uusia tapoja toteuttaa

juutalaista identiteettiä. Eri tutkijoiden kommentteissa huomioitiin esimerkiksi se, että

nuorten kriittisyys Israelia kohtaan ei suoranaisesti tarkoita Israelista etäänntymistä

vaan sitä, että suhde Israeliin muuttuu ”sokean lojaaliuden ja tukemisen” sijaan

erilaiseksi, monipuolisemmaksi ja kenties intellektuellimmaksi. Muutamakin keskusteluun osallistunut tutkija piti tätä hyvänä kehityksenä.

Saman numeron keskustelussa Bethamie Horowitz asetti tilanteen historialliseen kontekstiin, mikä auttaa ymmärtämään tilanteen kehitystä. Kun kritiikki Israelia kohtaan kasvoi 1980-luvun lopulla, media oli hyvin toisenlainen ja tietolähteet rajatummat. Nyt 2000-luvun edetessä kaikilla on jatkuvasti helpompaa nähdä ja lukea erilaisia näkökantoja tilanteeseen, ja lisäksi samanmielisten on internetin kautta helpompi löytää toisensa, kokoontua ja järjestäytyä. Samaan aikaan Israelin ja Palestiinan konflikti on edennyt ja tullut monimutkaisemmaksi, ensin pettymykseen päättyneiden rauhanneuvotteluiden ja sittemmin toisen *intifadan* myötä. Tämä kaikki selittää sitä, miksi amerikkalaisten juutalaisten mielipide Israelin tilanteesta on selvästi hajaantuneempi kuin muutama vuosikymmen sitten. Voi myös olla, että median muutos on vaikuttanut vielä enemmän nuorempaan sukupolveen ja siksi se osaa ja uskaltaa olla kriittisempi kuin sitä edeltävät sukupolvet.

Nuoret juutalaisvaikuttajat opiskelija-aktiivismin keskellä

Konflikti Israelissa oli kuuma aihe amerikkalaisilla yliopistokampuksilla 2000-luvun alussa. *New Voicesin* sivuilla kirjoitettiin niihin aikoihin paljon siitä, millä tavalla eriävät mielipiteet asiasta näkyivät juutalaisopiskelijoiden arjessa. Lehden jutuista syntyy mielikuva, että Palestiinaa tukevat aktivistit näkyivät kampuksilla laajasti, kun taas Israelia puolustavia kantoja esittäneitä opiskelijoita ei katsottu hyvällä. Tuntuu, että tämä asetelma on pysynyt 2000-luvun alkupuolelta nykypäivään pitkälti samana.

Taustaksi hieman tilastoa nuorten juutalaisten näkemyksistä liittyen konfliktin eri osapuoliin. Pew Research Centerin kyselytutkimuksen mukaan vuonna 2013 joka neljäs 18–29-vuotias juutalainen ajatteli, että Yhdysvallat tukee Israelia liikaa. Luku

ei ehkä vaikuta valtavan suurelta, mutta esimerkiksi yli 50-vuotiaista juutalaisista näin ajatteli vain 6%. Luku on kuitenkin hieman korkeampi verrattuna koko Yhdysvaltain väestöön, josta Pew Research Centerin aiemman vuonna 2012 tehdyn kyselyn mukaan 22% ajatteli, että Yhdysvallat tukee Israelia liikaa. Huomionarvoista toisaalta on, että tuolloin Yhdysvaltoja oli jo muutaman vuoden ajan johtanut demokraattipresidentti Barack Obama. Siinä mielessä maa ei juuri noina vuosina välttämättä tukenut Israelia yhtä tiiviisti kuin Bushin republikaanihallinnon aikana. Pew Research Centerin vuoden 2013 kyselyssä selvisi myös, että nuoremmat juutalaiset olivat vanhempaa sukupolvea positiivisempia niin kutsuttua ”kahden valtion ratkaisua” (*two-state solution*) kohtaan ja he luottivat enemmän siihen, että palestiinalaiset pyrkivät vilpittömästi rauhaan.

New Voicesin toimittaja Josh Nathan-Kazis kirjoitti vuonna 2004: ”Ajatus siitä, että antisemitismi on pohjimmainen ongelma Israel-Palestiina -konfliktissa on voimakas viesti monille amerikkalaisille juutalaisille.” Tällä hän otti kantaa siihen nykypäivänäkin vaikuttavaan tapaan, jossa tietyt Israelia puolustavat tahot niputtavat Israel-kriittisyyden tai antisionismin juutalaisvastaisuuteen. Näkisin, että tällä on taustansa sellaisessa ajatusmallissa, jossa Israel ja sionismi ovat niin tiivis osa juutalaista identiteettiä, että hyökkäys Israelia kohtaan voidaan nähdä hyökkäyksenä näin ajattelevan juutalaisen henkilön juutalaisuutta kohtaan – tai ainakin sitä ajatusta kohtaan, että juutalaisilla on kollektiivisesti oikeus omaan valtioon – ja sitä myöten antisemitisminä. Toisesta näkökulmasta on taas perusteltua kyseenalaistaa se, tuleeko tällaiselle ajatusmallille antaa painoarvoa tilanteessa, jossa Israel on moderni valtio, joka on yhtenä osapuolena monimutkaisessa ja pitkään jatkuneessa konfliktissa, minkä aikana se on toiminut sellaisilla tavoilla, jotka kansainvälinen yhteisö on tuominnut.

Kuvio ei tosiaan ole yksinkertainen ja oman tasonsa siihen tuo juutalaisvastaisuuden historia, joka ei ole täysin erillään nykyisestä konfliktista. Yksi Israelia tukevan

puolen argumenteista on, että vahva Israel-kriittisyys luo sellaista ilmapiiriä, joka jollain tapaa antaa lisää elintilaa antisemitistisille ajatuksille ja teoille. Israel-vastaisuus tai antisionismi ei siis ole väistämättä tai suoraan antisemitismiiä, mutta ei ole perusteetonta sanoa, että tietyissä tilanteissa myös nykypäivän antisionismiin yhdistyy antisemitismiiä. *New Voicesin* sivuilla on esitelty tapauksia, joissa Palestiinaa tukeneen ryhmän aktivismiin on sekoittunut antisemitistisiä elementtejä. Esimerkiksi vuonna 2002 lehti kertoi, että San Francisco State Universityssa juutalaiset opiskelijat olivat kokouksessaan kohdanneet äänekkästä vastustusta Palestiinan puolustajilta. Nämä olivat huutaneet esimerkiksi: ”Juutalaiset pois meidän kampukseltamme” ja ”Hitler ei hoitanut hommaa loppuun” (*Hitler did not finish the job*). Seuraavana vuonna lehti kirjoitti kahden juutalaisopiskelijan kokemuksista Irakin sotaa vastustaneissa mielenosoituksissa. Heidän mukaansa useampikin näistä oli yllättäen muuttunut Israelin vastaiseksi mielenosoitukseksi. Niissä oli näkynyt esimerkiksi julisteita, joissa Israelin lippuun oli Daavidin tähden sijaan piirretty hakaristi. Kun he yrittivät puuttua asiaan näitä mielenosoituksia järjestäneen tahon kanssa, heitä oli kritisoitu ja pilkattu.

Samansuuntaisia uutisia tuli myös vuonna 2004, kun Noah Liben raportoi *New Voicesin* sivuilla Columbian yliopistossa järjestetystä *Columbia Unbecoming* -nimisen dokumenttielokuvan näytöksestä. Dokumentti käsitteli kyseisellä kampuksella opiskelevien, Israelia puolustavien opiskelijoiden kohtaamaa uhkailua ja pelottelua. Näytöksen jälkeisessä paneelikeskustelussa tilaisuuden järjestäneet Israel-myönteiset opiskelijat saivat osakseen antisemitismiin kallistuneita huuteluja, jotka viittasivat esimerkiksi stereotypioihin juutalaisten rikkaudesta. Yksi huuteliija oli kutsunut erästä Israel-myönteistä opiskelijaa sanoilla ”*Zionist fascist scum*”, kun taas yksi yleisön jäsen oli todennut tilaisuuden aluksi, että ei tällä kampuksella ole lainkaan antisemitismiiä. Kuitenkin esimerkiksi yliopiston kirjaston vessojen seinille oli vastikään piirretty hakaristejä.

Raportin kirjoittaja Liben kuitenkin painotti jutussaan sitä, että antisionismi ei ole antisemitismiiä. Tapahtumien taustalla oli Israel-myönteisten opiskelijoiden kokemukset siitä, että he eivät kohtaamansa pelottelun vuoksi olleet viime aikoina uskaltaneet osallistua Lähi-idän ja Aasian tutkimuksen (*MEALAC, Middle East and Asian Languages and Cultures*) kursseilla käytyihin keskusteluihin Israelin ja Palestiinan välisestä konfliktista. Libenin mukaan tämän alan professorit pitivät luennoillaan esillä selvästi enemmän arabien näkökulmaa, ja osaltaan vaikuttivat siten Israel-vastaisen ilmapiirin syntymiseen, mutta kuten Liben asian muotoili, kukaan ei silti väitä, että nämä professorit olisivat antisemiittejä. Varsinainen ongelma oli ilmapiiri, jossa Israel-myönteisemmät opiskelijat eivät uskaltaneet pelottelun ja pilkkaamisen vuoksi esittää omia näkökulmiaan aiheesta. Raportin mukaan näytöksen jälkeisessä paneelikeskustelussa oli nostettu esiin, että myös niin kutsuttuun ”palestiinahuiviin” pukeutuneet opiskelijat olivat joutuneet häirinnän kohteiksi. Liben totesi, että tätäkään ei pidä hyväksyä, vaan Columbian pitäisi olla paikka, jossa kaikki saavat esittää oman mielipiteensä pelkäämättä pilkkaa tai häirintää.

Libenin kanssa samanlaisia ajatuksia esittivät myös muut *New Voicesin* toimittajat. Vahvoja kannanottoja asiaan antoivat toimittajakunnasta ainakin Daniela Gerson ja Cara Unowsky. Gerson kirjoitti, että hän oli opiskeluaikanaan vannoutunut ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolustaja, samoin kuin monet hänen ystävänsä. Nämä ystävät eivät kuitenkaan voineet käsittää, miten Gerson pystyi tämän ohella tukemaan Israelia. Gersonin mukaan hänen ystävänsä näkivät tilanteen liian mustavalkoisena, eivätkä ymmärtäneet sen monimutkaisuutta. Vaikka Israel oli hänelle tärkeä, hän ei itsekään hyväksynyt kaikkia Israelin toimia, mutta näki, että molemmat osapuolet olivat syyllisiä väkivaltaan. Gerson korosti vahvasti dialogin tärkeyttä ja lisäksi ajatteli, että juutalaisilla opiskelijoilla voisi olla erityistä annettavaa keskusteluun, sillä heillä oli hyvät valmiudet ymmärtää konfliktin molempia osapuolia.

Myös Cara Unowsky puhui vahvasti dialogin puolesta. Hän käsitteli teksteissään kriittisesti esimerkiksi ryhmiä, jotka pyrkivät puuttumaan yliopistoissa Israel-vastaisiin mielipiteisiin vastaiskuna Israel-myönteisten opiskelijoiden kohtaamaan pilkkaan ja uhkailuun. Unowsky piti huolestuttavana sellaista kehitystä, jossa eriäviä mielipiteitä kohtaavat juutalaiset opiskelijat oppisivat ensisijaisesti ilmiantamaan ja sitä kautta hiljentämään Israel-kriittiset äänet. Gersonin ja Unowskyn kirjoitukset liittyivät pääasiassa tapauksiin, joissa Israelia puolustavilla juutalaisopiskelijoilla oli ollut huonoja kokemuksia aiemmin mainitun Lähi-idän ja Aasian tutkimuksen kursseilla. Osa kurssien opettajista ja opiskelijoista oli pitänyt vahvasti esillä arabien näkökulmaa konfliktiin. Unowskyn näkemys oli, että jos näiden kurssien näkökulma olikin kallellaan Palestiinan tukemiseen päin, se oli kuitenkin vähemmistön näkökulma verrattuna amerikkalaiseen mediaan ja politiikkaan, ja juutalaisopiskelijoille teki vain hyvää kohdata erilaisia mielipiteitä ja näkökulmia asiaan.

New Voicesin sivuilla näkyi myös muita Israel-myönteisiä juutalaisia opiskelijoita, jotka halusivat saada lisää tietoutta aiheesta pystyäkseen keskustelemaan aihepiiristä tasapuolisesti toisen osapuolen kanssa. Kun he olivat pyytäneet perinteistä juutalaisyhteisöä edustavalta AIPACilta (*American Israel Public Affairs Committee*), voisiko tämä järjestää heille lisää tietoa aiheesta, jotta he pystyisivät paremmin käymään dialogia, heille oli annettu neuvoksi vain käyttää lyhyitä sloganeita, kuten ”*Israel wants peace but has no partner*”. Tämä ero hyvänä pidetyistä toimintamalleista jossain määrin osoittaa, millä tavoin eri juutalaissukupolvet suhtautuivat asiaan.

Lukiessani Israelia tukevien juutalaisopiskelijoiden kokemuksista *New Voicesissa*, jäin miettimään, että yliopistokampusten ilmapiirillä on täytynyt olla vaikutusta siihen, kuinka herkästi nuoret juutalaiset ovat omaksuneet Israelia puolustavan

kannan. Kun Palestiinaa tukevat opiskelijat pitivät omaa kantaansa vahvemmin ja äänekkäämmin esillä, olisi erikoista, jos se ei olisi vaikuttanut juutalaisten opiskelijoiden intoon ryhtyä aktiivisesti puolustamaan Israelia. Samaa pohti myös tutkija Jack Wertheimer kommentissaan liittyen aiemmin mainittuun hypoteesiin, jonka mukaan nuori juutalaissukupolvi on etääntynyt Israelista. Wertheimer nosti esiin, miten juutalaisopiskelijat ovat yliopisto-opinnoissaan pääasiassa liberaalin ja sosiaalipoliittisesti vasemmistolaisen ajatusmaailman ympäröiminä, ja näissä piireissä Israeliin on perinteisesti suhtauduttu kriittisesti. Kohtaamani esimerkit *New Voicesin* kirjoituksissa viittaavat siihen, että tämä ilmapiiri on hyvinkin voinut vähentää juutalaisopiskelijoiden intoa tukea Israelia tai ylipäänsä puhua aiheesta. Wertheimerin teksti antoi ymmärtää, että akateemisissa ja poliittisesti liberaaleissa piireissä Israelista oli tullut epämukava (*inconvenient*) keskustelunaihe.

Sionismin asema nykypäivän amerikkalaisessa yhteiskunnassa

Pro gradu -työni aikarajaus kesti vuoteen 2007 asti. Vuoden 2009 tammikuussa alkaneella Barack Obaman presidenttikaudella Israelin ja Yhdysvaltojen suhde muuttui ja kehittyi, mutta näihin muutoksiin en ole perehtynyt niin paljon, että pystyisin niitä tässä tekstissä analysoimaan. Sen sijaan lyhyt katsaus viimeaikaiseen kirjoitteluun aiheesta mahdollistaa esittelyn siitä, minkälainen tilanne on tällä hetkellä. Todettakoon kuitenkin, että Israelin pääministerillä Benjamin Netanyahu oli viileät välit Obamaan ja Israelin hallinto otti Trumpin valinnan positiivisesti vastaan.

Jonkinlaisen linkin 2000-luvun alkupuolelta nykyhetkeen tuo tapaus, jossa *New Voicesin* silloinen toimittaja Josh Nathan-Kazis sai vuonna 2004 palautetta kriittisestä kirjoituksestaan, jossa hän käsitteli Israelia puolustavaa puhujaa Walid Shoebatia. Shoebati oli omien sanojensa mukaan ”reformoitu terroristi”, entinen

vallankumousmielinen palestiinalainen muslimi, joka 33-vuotiaana muutti kantaansa, kääntyi kristityksi ja kiersi sittemmin eri tilaisuuksissa puhumassa Israelin puolesta oman taustansa pohjalta. Shoebatin tiedetään myös olleen kristitty sionisti. Kun Nathan-Kazis esitti kritiikkiä Shoebatin yksipuolisesta näkemyksestä suhteessa Israelin ja Palestiinan väliseen konfliktiin ja sen kytköksestä kristillisen sionismin ajattelumaailmaan, Shoebatin manageri, alun perin irlantilainen juutalainen Keith Davies lähetti *New Voicesiin* erittäin tiukkasanaisen vastineen. Davies kritisoi Nathan-Kazisia ja tekstin ”vääryyksiä” ja ”vihjailua”. Vastineen loppusanat osoittavat parikin kiinnostavaa asiaa: *“College students usually take up the cause of the underdog. In this case, Israel is the underdog. But people like Nathan-Kazis have been taken in by the Arab’s widespread, anti-Semitic, anti-Israel propaganda machine. In short, he doesn’t know what he’s talking about.”* Daviesin viesti osoittaa ensinnäkin sen, että *New Voicesin* kirjoittajien ja muiden yhteiskunnallisesti valvutuneiden nuorten juutalaisten oli vaikea ottaa mitään vahvaa kantaa Israelin suhteen. Kampuksilla Israelin puolustajat kohtasivat kovaäänistä vastustusta Palestiinan puolustajilta, mutta kun lehti kirjoitti kriittisesti tällaisesta Israelin puolustajasta, toimittaja sai siitäkin murskakritiikkiä juutalaisyhteisön puolelta. Daviesin vastine on myös esimerkki siitä, millä tavoin tietyt juutalaiset tahot linkittävät antisionismin antisemitismiin, tässä yhteydessä viittaamalla jonkinlaiseen ”arabien propagandaan”.

Toinen kiinnostava kohta Daviesin vastauksessa on vetoaminen siihen, että opiskelijat ajavat usein altavastajan asiaa. Kun Israel on hänen mukaansa tässä tilanteessa altavastaja, opiskelijoiden pitäisi tämän logiikan mukaan tukea sitä. Daviesin havainto taipumuksesta heikomman puolustamiseen ei luultavasti ollut virheellinen, mutta hänen näkemyksensä konfliktin voimasuhteista on varsin erilainen kuin useilla amerikkalaisilla opiskelijoilla oli ja on edelleen. Erityisesti George W. Bushin kaudella Yhdysvaltain republikaanijohtoinen politiikka tuki Israelia, mikä on osaltaan voinut vahvistaa sitä, että Bushin hallintoa vastustaneet

opiskelijat tukivat konfliktin toista osapuolta, Palestiinaa. Kenties samasta syystä nyt presidentti Trumpin kaudella Israel-vastaisuus on noussut mediassa näkyvämmäksi kuin Obaman kaudella.

Daviesin huomio altavastaajan tukemisesta on siinä mielessä ajankohtainen, että viime aikoina yhä enemmän huomiota ja näkyvyyttä saaneessa intersektionaalisessa feminismissä keskeisenä ajatuksena on tukea erilaisissa konfliktitilanteissa ja muissa epätasa-arvoisissa asetelmissa sorrettua tai huonompiosaista osapuolta. En ole perehtynyt laajasti eri lähteisiin, mutta lyhyen katsauksen perusteella vaikuttaa siltä, että amerikkalaisen intersektionaalisen feminismin piirissä on vahva ellei yksimielinen tuki *Boycott, Divestment, Sanctions* (BDS) -liikkeelle. BDS:n pyrkimyksenä on verkkosivujensa mukaan – nimensä mukaisesti – boikottien, sanktioiden ja erilaisten taloudellisten rajoitusten avulla saada Israel lopettamaan miehityksensä ja antamaan täydet ihmisoikeudet Israelin palestiinalaisväestölle.

BDS:n asema intersektionaalisen feminismin piirissä näkyy esimerkiksi tässä viime joulukuussa julkaistussa [listauksessa](#). Juttu julkaistiin alun perin intersektionaalista feminismiä edustavassa mediassa *Wear Your Voice*. Listauksen on koontanut sivuston toimituspäällikkö Lara Witt ja sen otsikkona on ”10 asiaa, jotka jokaisen intersektionaalisen feministin tulisi kysyä ensimmäisillä treffeillä”. Juttu julkaistiin sen jälkeen myös *Everyday Feminism* -nimisellä sivustolla. Vaikka jutun tyyli on epämuodollinen, voi kuitenkin olettaa, että se tarjoaa jonkinlaisen tiivistyksen siitä, mitkä aihepiirit ovat erityisesti tällä hetkellä pinnalla intersektionaalisen feminismin piirissä. BDS:n tukeminen, joka löytyy listan viidennestä kysymyksestä, on tässä listauksessa yhtä tärkeä teema kuin *Black Lives Matter* -liikkeen ja esimerkiksi Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen tukeminen. Asetelma on muun muassa [New York Timesin](#) sivuilla nostanut pohdintaa siitä, onko nykypäivänä mahdollista olla sekä sionisti että feministi.

***Boycott, Divestment, Sanctions* -liike Israel-kriittisyyden keskiössä**

Yhteensä 170 palestiinalaista järjestöä ja muuta tahoja oli mukana perustamassa BDS-liikettä vuonna 2005. Suomessa liikkeen vaikutukseen on voinut viime vuosina törmätä esimerkiksi keskustelussa siitä, tulisiko israelilaisia Jaffa-appelsiineja boikotoida. Aihe nousi pinnalle vuoden 2017 viimeisinä päivinä, kun valtavirtamediaankin nousi uutinen siitä, että uusiseelantilainen laulaja-lauluntekijä Lorde päätti perua aiemmin suunnitellun konserttinsa Tel Avivissa Israelissa. Hän teki päätöksen tietävästi sen jälkeen, kun kaksi hänen uusiseelantilaista faniaan, yksi juutalainen ja yksi palestiinalainen, pyysivät kirjeessään häntä harkitsemaan asiaa. Päätöstä ennen Lorde kohtasi kirjeen lisäksi monia muita vaikutusyrityksiä, sekä Israelia puolustavien taholta että kulttuuriboikottia kannattavien taholta. Siinä mielessä Lorden päätös linkittyi vahvasti myös BDS-liikkeeseen. Päätös oli merkittävä voitto BDS:n kulttuuriboikottia ajavalle osastolle ja siitä myös uutisoitiin BDS:n sivuilla. Yksi tämän kulttuuriboikotin varhaisimpia ja merkittävimpiä tukijoita on Pink Floydin perustajajäsen Roger Waters. Boikotti on jakanut artistikuntaa. Muun muassa Elvis Costello ja Lauryn Hill ovat päättäneet olla esiintymättä maassa, mutta vuoden 2017 aikana esimerkiksi Radiohead ja Nick Cave esiintyivät siellä painostuksesta huolimatta.

Vuosi ennen BDS:n perustamista, vuonna 2004, *Heeb*-lehdessä julkaistiin [Beastie Boys -yhtyeen haastattelu](#), jossa sivuttiin myös yhtyeen konserttia Tel Avivissa. Yhtyeen jäsen Mike D piti tätä esiintymistä hyvänä asiana ja sanoi, että hänen mielestään israelilaiset kaipasivat tilanteessaan yhtyeen konsertin kaltaista show'ta. Tämän näkemyksen voisi nähdä perustuvan siihen ajatukseen, että israelilaiset musiikin ystävät ovat itsekin epävarmojen olosuhteiden uhreja – mitä mieltä nämä konserttikävijät sitten ovatkaan maansa harjoittamasta politiikasta – ja erilaiset konsertit tai muu vastaava toiminta voi helpottaa heidän oloaan konfliktin keskellä. Beastie Boys toki koostui kolmesta juutalaistaustaisesta miehestä ja siinä mielessä

heillä oli myös oma yhteytensä Israeliin, minkä lisäksi poliittinen tilanne Israelissa oli vuonna 2004 erilainen kuin nykyään. Haastattelussa yksi jäsen, MCA eli Adam Yauch sanoitti kenties monen tilannetta sivusta seuranneen ajatuksia konfliktista: *”...both sides should chill the fuck out already. It’s enough already... excuse me for cursing. Sorry.”* Beastie Boys ei ole useampaan vuoteen enää esiintynyt millään kokoonpanolla, sillä Yauch menehtyi vuonna 2012, eikä yhtye sittemmin ole jatkanut uraansa.

BDS-liike näkee tilanteen hyvin eri tavalla ja kehottaa artisteja olemaan esiintymättä Israelissa. Liikkeen argumentti on, että Israelin hallinto voi käyttää kaikkia konsertteja ja kulttuuritapahtumia propagandan välineenä. [BDS:n sivujen](#) mukaan ulkomaisten artistien esiintymiset auttavat tällä tavoin ”luomaan virheellisen mielikuvan, jonka mukaan Israel on ’normaali’ valtio siinä missä muutkin”.

Kumpi näistä kahdesta näkemyksestä tai argumentista on painavampi tässä ajassa, se jää lukijan päätettäväksi. Sitä joutuvat miettimään myös isot maailmantähdet. Moni on edelleen esiintynyt Israelissa ja moni on jättänyt esiintymättä. Joka tapauksessa BDS-liike vaikuttaa kasvattaneen viime aikoina suosiotaan ja merkitystään, mistä kertoo esimerkiksi se, että sitä on ehdotettu Nobelin rauhanpalkinnon saajaksi.

Yhdysvaltain juutalaisjärjestöjen piiristä BDS-liikettä vastustaa avoimesti esimerkiksi *Anti-Defamation League* (ADL). ADL:n missiona on tutkia antisemitistisiä tekoja ja ajatuksia ympäri maailman, puuttua niihin ja pyrkiä kitkemään juutalaisvastaisuutta maailmasta. Järjestön verkkosivuilla todetaan, että ADL näkee BDS-liikkeen toiminnan pohjautuvan antisemitistisiin ajatuksiin. ADL:n näkemys on, että kaikki Israelin vastainen toiminta ei ole aina antisemitismiä, mutta tietyissä tilanteissa se voi olla sitä. Jos Israelin vastaiseen toimintaan kuuluu esimerkiksi Israelin olemassaolon oikeutuksen kiistäminen tai jos Israelia ei hyväksytä tasa-arvoiseksi jäseneksi kansainvälisessä yhteisössä, silloin toiminta on ADL:n mukaan antisemitististä. Tämä

ADL:n näkemys on esimerkki siitä, millä tavoin perinteinen juutalaisyhteisö, niin sanottu ”*Jewish establishment*”, näkee edelleen Yhdysvaltain juutalaisten ja Israelin yhteyden tärkeänä ja erottamattomana osana amerikkalaista juutalaista identiteettiä. Nuoremman sukupolven juutalaisvaikuttajat erityisesti perinteisen juutalaisyhteisön ulkopuolella (*non-establishment*) eivät välttämättä jaa esimerkiksi Anti-Defamation Leaguen näkemystä siitä, mitkä näkökannat ja teot ovat antisemitismiiä, eivätkä he myöskään rakenna juutalaista identiteettiään samalla tavoin kuin aiemmat sukupolvet.

Lopuksi

Tammikuussa 2017 Yhdysvaltain presidentin virkavalan vannoi mies, jonka toiminnalla on jo ehtinyt olla vaikutusta Israelin ja Palestiinan väliseen tilanteeseen. Israel-boikotin lisäksi toinen viime aikoina valtavirtamedioihin noussut uutinen oli tietysti joulukuussa tullut presidentti Trumpin julistus siitä, että Yhdysvaltain suurlähetystö siirretään Jerusalemiin. Tämä oli kiistanalainen päätös, jolla Trump pyrki miellyttämään kannattajistaan republikaanien kristillistä oikeistoa edustavaa siipeä. Kristillinen sionismi elää näissä piireissä vahvana, millä on perinteisesti ollut vaikutusta siihen, minkälaista politiikkaa Yhdysvallat erityisesti republikaanijohtoisena tekee Israelin suhteen. Kristillisen oikeiston lisäksi tämä Israelia tukeva politiikka miellyttää toki myös niin kutsuttua juutalaista ”establishmenttia”.

Tarkempi analyysi Yhdysvaltain ja Israelin suhteesta jää osaltani myöhemmäksi, mutta todettakoon tässä vaiheessa, että Trumpin toimet ja BDS:n vaikutukset ovat nostaneet aiheita enemmän pinnalle myös nuorten juutalaisten piireissä. Esimerkiksi *New Voicesissa* on kirjoitettu ainakin BDS-liikkeestä ja yleisesti yliopistokampusten poliittisesta ilmapiiristä. Kiinnostava esimerkki julkisesta keskustelusta aihepiiriin

liittyen on tämä Minnesota-lähtöisellä *TC Jewfolk* -uutissivustolla julkaistu [juttu](#), jossa esitellään vierekkäin kaksi Minnesotan yliopiston opiskelijoiden kannanottoa liittyen yliopistolla ehdotettuun äänestykseen siitä, tulisiko yliopiston alkaa boikotoida tiettyjä Israel-taustaisia yhtiöitä. Aika näyttää, onko presidentti Trumpin toimilla vaikutusta konfliktin kehittymiseen, onnistuuko BDS laajalla kampanjoinnillaan vaikuttamaan Israelin harjoittamaan politiikkaan, ja onko Israelin valtiolla merkitystä vielä tuleville amerikkalaisille juutalaissukupolville. Aihepiirissä riittää vielä reilusti tutkittavaa.

Uskonnollinen argumentointi eduskunnassa: Täysistuntokeskustelut perheoikeudellisista kysymyksistä vuosina 1981–2009

Teija Liukko

Kun eduskunnassa käsitellään perheisiin liittyvää lainsäädäntöä, se kuohuttaa niin kansanedustajien kuin kansalaistenkin tunteita. Perhekysymyksiin liittyy perustavia kysymyksiä ihmisenä elämisen ihanteista, erityisesti sukupuolieron merkitsevyydestä ja siihen liittyvistä rooleista. Yhteiskunnan perusyksiköksi koetun perheen rajojen linjaaminen nostaa esiin myös uskonnollisia näkemyksiä.

Tässä artikkelissa käsittelen uskonnollista argumentointia eduskunnan täysistunnoissa 1980-luvulta 2000-luvulle. Tutkimukseni kohteena ovat perheoikeudelliset uudistukset, joista olen valinnut tarkasteltavaksi yhden jokaiselta kolmelta vuosikymmeneltä. 1980-luvun alkupuoliskolla käytiin keskustelua sukunimilain uudistuksesta, jonka myötä naiselle tuli mahdolliseksi pitää avioituessaan oma sukunimensä sekä aviomiehelle ja lapsille ottaa naisen sukunimi. Toiseksi käsittelen keskustelua rekisteröidystä parisuhteesta, jota käytiin eduskunnassa vuosina 1993, 1996–1997 ja 2001. Kolmantena tapauksena mukana on vuosina 2008–2009 käsitelty ns. adoptiolaki, joka mahdollisti rekisteröidyssä parisuhteessa oleville perheen sisäisen adoption.

Tarkasteluni kohteena on se, millaisia uskonnollisia argumentteja eduskunnan täysistuntokeskusteluissa käytettiin, ketkä niitä käyttivät ja miksi. Nostan esille eroja lakiehdotusten kannattajien ja vastustajien välillä sekä eri puolueiden edustajien

välillä. Erittelen myös sitä, miten uskonnolliseen argumentointiin suhtauduttiin eduskunnassa. Lopuksi tarkastelen havaintojeni pohjalta uskonnon asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja politiikan julkisuudessa.

Lakiehdotusten käsittely ja uskonnollisen argumentoinnin muutokset

Kansanedustajien käyttämiä uskonnollisia argumentteja olivat tutkimusaineistossani vetoaminen henkilökohtaiseen kristilliseen vakaumukseen, kristillisiin arvoihin, etiikkaan tai perinteeseen sekä kristillisiin käsityksiin ihmisestä, perheestä ja avioliitosta. Puheenvuoroissa vedottiin myös Raamattuun, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja sen piispojen kannanottoihin sekä muiden kirkkokuntien ja herätysliikkeiden näkemyksiin. Yksittäisissä puheenvuoroissa kansanedustajat nostivat esille sellaisten uskonnollisiksi auktoriteeteiksi ja asiantuntijoiksi koettujen henkilöiden näkemyksiä, jotka eivät olleet Suomen evankelis-luterilaisen kirkon edustajia.

1980-luvulla sukunimilaista käydyssä keskustelussa uskonnollisia argumentteja esittivät lähes yksinomaan arvoiltaan konservatiiviset kansanedustajat lainsäädännön uudistuksia vastaan. Keskustelua leimasi uskonnollisten argumenttien osalta auktoriteettikeskeisyys edustajien tukeutuessa lähinnä kirkkojen asiantuntijalausuntoihin ja Raamattuun. Raamatullisia perusteluja kansanedustajat löysivät muun muassa Raamatun nimisymboliikasta, sukuluetteloista ja luomiskertomuksesta. Lisäksi Raamattuun viitattiin etiikan tai vakaumuksen perustana. Kristillisen liiton edustajat vetosivat myös kristilliseen avioliittokäsitykseen sekä suomalaisten kristittyjen oletettuun mielipiteeseen lakiesityksestä. Sukunimilakiin mahdollisimman vähäisiä muutoksia ajaneiden Suomen maaseudun puolueen ja SKL:n retoriikassa korostuivat puolueen edustajuus ja sen yhtenäinen linja. Suurella osalla uskonnollisia argumentteja käyttäneistä oli

siteitä uskonnollisiin organisaatioihin. Monet olivat esimerkiksi toimineet kirkon työntekijöinä tai luottamushenkilöinä, tai heillä oli sidoksia herätysliikkeisiin.

Sukunimilain uudistamisen puolesta esitetyt harvat uskonnolliset argumentit olivat vastareaktioita lakiuudistusta vastustaneiden argumentteihin. Niissä kritisoitiin lain vastustajien raamatuntulkintaa ja päättelyä sekä esitettiin toisenlaisia tulkintoja kristillisistä teemoista. Lakiuudistuksen puoltajat toivat esiin oman kristillisen vakaumuksensa tai kirkon jäsenyytensä ikään kuin takeeksi sille, että heillä oli riittävästi pätevyyttä esittää asiasta näkemyksensä. Esimerkiksi sosialidemokraattien Liisa Jaakonsaari vastusti SKL:n tapaa käyttää Raamattua: ” - - kristittynä minua loukkaa se, että kristillinen liitto omine näkemyksineen jatkuvasti etsii raamatullisia perusteita, ei sillä tavalla, että he etsisivät Raamatusta niitä tärkeitä oikeudenmukaisuuden eettisiä ohjeita, vaan nimenomaan he etsivät omalle kannalleen Vanhan Testamentin kovasta ihmiskuvasta raamatullisia perusteita. - - Minusta kannattaisi kristillisen liiton arvoissaan siirtyä Uuden Testamentin pohdiskeluun ja esim. Jeesuksen toiminnan seuraamiseen.”

Rekisteröity parisuhde oli tutkimusalueeni laajin kokonaisuus, joka muodostui kahden lakialoitteen ja niitä seuranneen hallituksen esityksen käsittelystä kahdeksan vuoden ajanjaksolla. Yksi suurista linjoista uskonnollisen argumentoinnin muutoksessa siirryttäessä 1980-luvulta kohti 2000-lukua oli se, että uskonnollisia argumentteja alettiin käyttää enenevässä määrin tukemaan perhelainsäädännön uudistuksia. Erityisesti vasemmiston osallistuminen uskonnolliseen argumentointiin lisääntyi. Kun sukunimilain kohdalla vasemmistopuolueista uskonnollisia argumentteja sisältäneitä puheenvuoroja käytti vain yksi SDP:n kansanedustaja vastareaktiona lain vastustajien puheisiin, 1990-luvun kuluessa vasemmiston piirissä uskonnollinen argumentointi tuli huomattavasti yleisemmäksi, ja argumentit olivat vähenevässä määrin suoraa vastareaktiota lakiehdotusten vastustajien argumentteihin.

1990-luvun kuluessa näkyi selkeä murros arvoretoriikan lisääntymisessä. Varsinkin vasemmistossa alettiin vedota kristillisiin arvoihin, etiikkaan ja erilaisiin tapoihin tulkita kristinuskoa. Tapa vedota henkilökohtaiseen vakaumukseen jatkui ja vahvistui edelleen. Myös RKP:n edustajilta kuultiin samantyyppisiä äänenpainoja. Esimerkiksi Ulla-Maj Wideroos argumentoi kristillisten arvojen moninaisuuden puolesta: ”Ja tycker att jag har rätt att ha mina egna kristna värderingar och rösta utgående från dem och de är lika mycket värda som ledamot Talkkulas kristna värderingar såväl i den frågan som i alla andra frågor som vi röstar om här i salen.”

Myös lakiehdotusten vastustajien kohdalla näkyi merkittävää nousua vetoamisessa kristillisiin arvoihin ja etiikkaan. Raamattuun vetoaminen pysyi yhä merkittävänä retorisenä keinona keskustan ja SKL/KD:n edustajien keskuudessa.

Raamattuargumenttien osuus väheni kuitenkin kokonaisuutena, vaikka rekisteröityä parisuhdetta vastaan oli käsittelemistäni tapauksista luultavasti helpointa löytää raamatullisia perusteita. Samaan aikaan edustajien henkilökohtaisten organisaatioyhteyksien merkitys uskonnollisten argumenttien tuomiselle keskusteluun pieneni.

Muutama kristillisten kansanedustaja sekä SDP:n Marja-Liisa Tykkyläinen esittivät puheenvuoroissaan rekisteröidystä parisuhteesta erittäin voimakkaita näkemyksiä, jotka pohjautuivat Raamattuun sekä ajatukseen Jumalan siunauksesta tai tuomiosta. Yhdessä koko tutkimusaineiston rajuimmista puheenvuoroista Tykkyläinen varoitti suomalaisen yhteiskunnan tuhoutuvan, mikäli lakiehdotus rekisteröidystä parisuhteesta hyväksyttäisiin. Hän näki homoseksuaalisuuden parannettavissa olevana sairautena ja lain säätämisen moraalisenä rappiona, joka veisi kansalta Jumalan siunauksen. Sukunimilain ja adoptiolain käsittelyssä näin voimakkaat kannanotot olivat harvinaisia. Rekisteröity parisuhde vaikutti käsittelemistäni tapauksista arvokonservatiivisia näkemyksiä uhkaavimmalta, mikä näkyi uskonnollisessa argumentoinnissa tyylin jyrkkyytenä.

Adoptiolain käsittely poikkesi muista käsittelemistäni tapauksista siten, että kirkko oli tällä kertaa – joskin vastahakoisesti – asettunut kannattamaan lakiuudistusta. Lainmuutoksen puoltajat hyödynsivät runsaasti kirkon kantaa retoriikassaan. Lakiesityksen vastustajat sen sijaan käyttivät uskonnollisia argumentteja adoptiolakikeskustelussa hyvin niukasti, vedoten lähinnä kristillisiin arvoihin ja ihmiskuvaan. Kirkon tuella oli siis suuri merkitys uskonnollisten argumenttien tuomiselle keskusteluun. Adoptiolain läpimeno vaikutti myös jo etukäteen hyvin todennäköiseltä, mikä vähensi lain vastustajien intoa käyttää uskonnollisia argumentteja.

Lakiehdotusten kommentointiin ja sen myötä uskonnolliseen argumentointiin vaikuttivat myös hallitus-oppositioasetelmat. Esimerkiksi keskustan kansanedustajat eivät adoptiolain käsittelyssä käyttäneet yhtäkään uskontoon vetoavaa puheenvuoroa, eivätkä muutenkaan juuri osallistuneet keskusteluun, koska keskusta oli hallituksessa, joka oli esityksen takana. Tuolloin äänestyksestä oli poissa huomattavan paljon kansanedustajia erityisesti perussuomalaisista, keskustasta ja kokoomuksesta, mikä lienee ainakin joiltakin osin tulkittavissa protestiksi.

Puolueiden uskonnollisen argumentoinnin tyylit

Uskonnollisia argumentteja ainoastaan perheoikeudellisia uudistuksia vastaan käyttivät SKL/KD sekä SMP ja sen perillinen perussuomalaiset. Keskustan uskonnollisia argumentteja sisältäneet puheenvuorot olivat myös lähes täysin uudistuksia vastaan. Yksinomaan lakiuudistusten puolesta uskonnolla argumentoivat vasemmistoliitto ja vihreät. SDP:n, kokoomuksen ja RKP:n riveissä perusteltiin sekä puoltavia että vastustavia kantoja viittauksilla uskontoon.

Uskonnollisen argumentoinnin tavat olivat aineistossani melko puoluesidonnaisia. Odotetusti SKL/KD oli puolueista aktiivisin uskonnollisten argumenttien käyttäjä. Sen edustajien puheenvuoroissa erilaisia uskonnollisia perusteluja hyödynnettiin myös kaikkein monipuolisimmin. Verrattuna muihin puolueisiin kristillisten kohdalla korostui adoptiolain käsittelyä lukuun ottamatta Raamatun käyttö. Sekä sukunimilaista että rekisteröidystä parisuhteesta käydyissä keskusteluissa puolueen edustajat viittasivat moniin yksittäisiin raamatunkohtiin ja siteerasivat niitä. Raamattuun viitattiin myös etiikan tai vakaumuksen perustana. KD:ssa alettiin organisaatiotasolla viimeistään 2000-luvulla pitää ongelmallisina joitakin uskonnollisia argumentteja, kuten yksittäisten raamatunlauseiden käyttämistä perusteluina. Puolueen kansanedustajien välillä oli kuitenkin suurta eroa siinä, millaisia uskonnollisia argumentteja he suosivat.

Määrällisesti toiseksi eniten uskonnollisia argumentteja sisältäneitä puheenvuoroja käyttivät keskustan kansanedustajat. Heille oli leimallista vetoaminen evankelis-luterilaisen kirkon kantaan, Raamattuun sekä kristilliseen avioliittokäsitykseen. Myös kristillinen perinne nousi esiin heidän puheenvuoroissaan. Edustajamäärään suhteutettuna myös SMP/PS nousi esille uskonnollisia argumentteja hyödyntäneiden puheenvuorojen määrässä. 1980-luvulla SMP toi ohjelmallisesti esiin luterilaisen ja ortodoksisen kirkon kannanottoja, eikä puolueen edustajilla ollut muita uskonnollisia argumentteja. Sen sijaan perussuomalaisten argumentit olivat hyvin hajanaisia, ja ainoa niistä löydettävissä oleva painotus oli kristilliseen perinteeseen tukeutuminen.

Vihreillä oli melko paljon uskonnollisia argumentteja rekisteröidystä parisuhteesta käydyssä keskustelussa, mutta sen edustusta selittävät osin yksittäiset kansanedustajat, jotka käyttivät keskustelussa useita uskonnollisia argumentteja sisältäneitä puheenvuoroja. Esimerkiksi Satu Hassi osallistui keskusteluun rekisteröidystä parisuhteesta peräti seitsemällä puheenvuorolla, joissa hän muun

muassa ruoti avioliittokäsityksen muuttumista kirkon historiassa ja painotti kirkon suosivan pysyviä parisuhteita.

Vihreiden ja vasemmistoliiton uskonnollinen argumentointi oli melko samantyyppistä. Se nojasi erilaisiin, osin valtavirrasta poikkeaviin, näkemyksiin kirkkojen piirissä. Esimerkiksi Yhteys-liikkeen sekä muiden pohjoismaisten kirkkojen käsitykset rekisteröidystä parisuhteesta toistui monissa puheenvuoroissa. Vasemmistoliitossa uskonnolliset argumentit tulivat mukaan keskusteluun puolueista myöhimpään. SKDL:n, jota voidaan pitää vasemmistoliiton edeltäjänä, edustajat eivät käyttäneet aineistossani uskonnollisia argumentteja lainkaan.

SDP:n edustajien uskonnollisessa argumentoinnissa oli puolueista eniten sisäistä hajontaa. Kristilliset arvot olivat puolueessa yleisin argumentti sekä lakiehdotusten puolesta että niitä vastaan. Sosialidemokraattien puheenvuoroihin mahtui kuitenkin niin lakiehdotuksia kannattavien vetoamista yleiseen kristilliseen etiikkaan ja omaan kristilliseen vakaumukseensa, kuin lain vastustajien Raamattuun pohjautuvaa, lopunajallista saarnaa Jumalan tuomiosta. Myös RKP:ssä argumentit olivat moninaisia, ja niissä kuului puolueen jakautuminen suhteessa kristilliseen perinteeseen.

Evangelis-luterilaisen kirkon kantaan vetosi tilaisuuden tullen edustajia kaikista puolueista. Kokoomuksen uskonnolliset argumentit olivat lähestulkoon pelkästään vetoamista kirkon kantaan, ja sen edustajat ottivat erityisellä ilolla käyttöön kirkon adoptiolakia puoltavan kannanoton. Kokoomuksen lakiehdotuksia puoltavien puheenvuorojen uskonnollinen argumentaatio erosi siten merkittävästi vasemmiston samoja päämääriä ajavista argumenteista. Puolueiden välillä oli yhä nähtävissä uskonnollisten argumenttien käyttämisessä sellaisia eroja, jotka heijastelivat niiden suhteita kirkkoon aiemmin 1900-luvulla. Kokoomuksen kansanedustajien

puheenvuoroissa kuului kunnioitus kirkkoa kohtaan instituutiona, vaikka henkilökohtaiseen vakaumukseen tai arvoihin vetoaminen loisti poissaolollaan. Puolueessa oli erilaisia fraktioita, ja siihen kuului edelleen kristillisyyttä arvostavia arvokonservatiiveja. Vasemmistoliiton edustajat puolestaan käyttivät adoptiolain tapauksessa heidän kanssaan samassa linjassa ollutta kirkon kantaa lähinnä osoittamaan käsiteltävän esityksen olevan maltillinen, koska kirkonkin oli mahdollista asettua sen taakse.

Uskonnollisten instituutioiden merkitys ja ohjaavan auktoriteetin sitominen niihin korreloi melko suoraan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden kanssa. Poliittisen oikeiston ja keskustan piirissä uskonto tuotiin mukaan keskusteluun huomattavasti institutionaalisemmalla tasolla kuin vasemmistossa. Kirkko näyttäytyi hallinto- ja johtajakeskeisenä ja auktoriteetteihin nojaavana. Vasemmiston puheenvuoroissa puolestaan kuului yksityistä ja henkilökohtaista korostava kristillisuus ja moniääninen, ruohonjuuritasolta lähtevä kirkko. SDP:n Susanna Huovisen puheenvuoro rekisteröidyn parisuhteen puolesta on hyvä esimerkki tästä: ”Minua kristittynä itse asiassa loukkaa se, että täälläkin tänään sanotun mukaan kirkon mielipide olisi ainoastaan piispojen sana. Kirkko muodostuu nähdäkseni meistä yksittäisistä kirkkoon kuuluvista ihmisistä, yksilöistä, ja minä en nyt enkä myöhemmin tule luovuttamaan oikeuttani puhua kristittynä samaa sukupuolta olevien tasavertaisen kohtelun puolesta sukunimikaima piispa Huoviselle enkä kenellekään tai millekään muulle kirkonmiehelle enkä kirkkohallituksille.”

Lakiehdotusten kannattajien ja vastustajien tavoitteet

Uskonnollinen argumentointi kuului enimmäkseen arvokonservatiiviseen viitekehykseen, mutta tämä suuntaus heikentyi tutkimusjakson kuluessa.

Lakiehdotusten vastustajien kohdalla uskonnollinen argumentointi vaikutti olevan

suunnattu suurelta osin äänestäjille, jotka jakoivat samat uskonnon tulkinnan lähtökohdat. Tämä näkyi muun muassa sellaisten raamattuviitteiden käyttämisenä, joita ei avattu mitenkään. Lisäksi esimerkiksi tuomion julistamiseen tukeutuvalla tyylillä ei ollut istuntosalissa mitään voitettavissa, mutta samoin ajattelevalla äänestäjälle se saattoi kertoa edustajan ottavan uskonasiat tosissaan. Uskonnollisia argumentteja käyttäneet lakiehdotusten vastustajat korostivat puheenvuoroissaan ajattelunsa lähtökohtia, esimerkiksi Raamattua pyhänä kirjana tai luomisuskoa, minkä voi tulkita olevan viesti äänestäjille.

Lakiehdotusten kannattajien uskonnolliset argumentit vaikuttivat puolestaan olevan ensi sijassa suunnattuja toisille kansanedustajille: niille, joiden mielestä uskonnolliset näkökohdat olivat merkityksellisiä. Kannattajat käyttivät uskonnollisia argumentteja osin vastustajien argumenttien heikentämisen välineenä, osin tuodakseen keskusteluun toisenlaisia näkökulmia ja tulkinnan mahdollisuuksia.

Raamattuargumentit ja uskontoon perustuvia moraaliarvostelmia sisältävät kannanotot olivat kaikissa käsittelemissäni tapauksissa yleisimpiä lainsäädäntöprosessin alkupuolella, lakiehdotusten vasta tullessa käsittelyyn. Tämä liittyi osittain siihen, ettei tuossa vaiheessa ollut vielä käytettävissä asiantuntijalausuntoja ja kannanottoja samassa määrin kuin käsittelyprosessin loppupuolella. Toisaalta se liittyi myös koettuihin vaikutusmahdollisuuksiin ja sitä kautta keskustelun sävyyn; keskustelu oli usein kiihkeimmillään lähetekeskustelussa ennen valiokuntakäsittelyä ja ensimmäisessä käsittelyssä, kun lakiehdotukseen vielä voitiin tehdä muutoksia. Keskustelun kiihkeys ja raamattuargumentit vaikuttivat ruokkivan toisiaan. Lainsäädäntöprosessin loppupuolella keskustelussa korostui vetoaminen uskonnollisten yhdyskuntien lausuntoihin ja valiokunnissa kuultuihin asiantuntijoihin, ja keskustelu oli tällöin sävyltään maltillista. Ylipäänsä uskonnollinen argumentointi, niin kuin muukin keskustelu, oli vilkkainta silloin, kun lain läpimeno vaikutti epävarmalta. Uskonnollisten argumenttien tuominen

keskusteluun ei siis ollut aina niinkään sidottua henkilökohtaiseen esiintymistapaan kuin koettuun vaikuttamisen mahdollisuuteen.

Lakiehdotusten vastustajien tapaan tuoda uskonnolliset argumentit keskusteluun vaikutti osaltaan se, kuinka voimakkaasti kristillis-patriarkaalista perhekäsitystä ja seksuaalimoraalia horjuttaviksi he arvioivat käsiteltävät lakiesitykset. Lakiehdotusten vastustajat tulkitsivat parisuhteiden sääntelyn ensisijaisesti seksuaalisuuden sääntelynä. Esimerkiksi SKL:n Jouko Jääskeläinen toi tämän näkemyksen selkeästi ilmi rekisteröityä parisuhdetta käsittelevässä puheenvuorossaan: ”Sieltä [Raamatusta] löytyy monta kohtaa, en käy niitä tässä lukemaan, joissa täsmennetään, mihin seksi kuuluu ja mihin seksi ei kuulu. Nythän tätä asiaa ei pidä sekoittaa ystävyYTEEN, toveruuteen tai kumppanuuteen. – – Ei sotketa näitä asioita.” Ulla Järvillehdon kommentti havainnollistaa SKL:n tapaa tulkita sukunimilain uudistamispyrkimyksiä seksuaalietiikkaan liittyvänä kysymyksenä: ”Tämän lakiesityksen nimenomaisena tarkoituksena näyttää olevan avioliittoon perustuvan perheen aseman höllentäminen ja vastuuttomien höllien yhteiselämän muotojen suosiminen.” Heille sukunimilaissa oli kysymys avioliittoinstituution erottamisesta avoliitoista.

Perhesuhteiden sääntelyssä vastakkainasettelu eri näkemysten välillä muodostui siitä, millainen merkitys sukupuolierolle ja sitä rituaalisesti tuottavalle avioliittoinstituutiolle annettiin yhteiskunnassa. Samaa sukupuolta olevien virallistetut parisuhteet uhkasivat niiden vastustajien mielissä yhteiskunnan perustaksi mielletyn avioliittoperheen asemaa. Heteroavioliiton asema muodostui arvokonservatiivien mukaan sen – ainakin periaatteellisesta – mahdollisuudesta tuottaa jälkeläisiä. Koska he pitivät sukupuolieroa olemuksellisena, he ajattelivat lasten kasvattamiseen tarvittavan kumpaakin sukupuolta olevat vanhemmat. Avioliitto instituutiona puolestaan oli tärkeä isän biologisen vanhemmuuden varmistamiseksi, ja siksi se oli pidettävä erillään avoliitoista. Sukunimilain kohdalla

kysymys oli myös miehen ja naisen rooleista heteroparisuhteessa. Perhe nähtiin kokonaisuutena, jossa miehen tehtävä oli tarjota turvaa naiselle ja lapsille.

Lakiehdotusten kannattajat sen sijaan eivät antaneet sukupuolierolle vastaavaa yhteiskunnallista merkitystä. Heidän puheenvuoroissaan perhettä ei pitänyt yhdessä biologia, vaan kiintymys ja sitoutuminen. Perhe ei välttämättä tarvinnut taakseen instituutioiden tukea, vaan se nähtiin yksityisen piiriin kuuluvana asiana. Lasten kasvattamisessa olennaista eivät olleet sukupuoliin pohjautuvat roolimallit, vaan vanhempien tarjoama rakkaus ja hoiva.

Lakiehdotusten vastustajien argumentaatiossa perhettä koskevan lainsäädännön tehtävänä nähtiin siis ihmisten ohjaaminen voimakkaasti myös eettisellä alueella. He eivät nähneet ihmiset eriarvoiseen asemaan asettavia rakenteita epäoikeudenmukaisina, vaan ajattelivat niiden ohjaavan ihmistä normatiiviseen ja siten heidän hyvänä pitämäänsä elämänmuotoon. Lakiehdotusten puoltajille uudistuksissa oli kysymys yksilön itsemääräämisoikeuden turvaamisesta ja ihmisten tasavertaisuudesta lain edessä. He näkivät parisuhteiden sääntelyn ensi sijassa taloudellisena ja oikeudellisena sääntelynä.

Uskonnollisen argumentoinnin kritiikki ja puolustus

Uskonnollisia argumentteja arvotettiin eduskuntakeskustelussa hyvin eri tavoin riippuen niiden tyylistä. Kaikkein tuomittavin uskonnollisen argumentoinnin tapa vaikutti olevan vetoaminen negatiivisiksi koettuihin kristillisiin käsitteisiin, kuten syntiin, Jumalan vihaan tai tuomioon. Suuri osa kansanedustajista koki tällaisen puheen moralisoivana ja eduskuntakeskusteluun sopimattomana. Tämäntyypisiä argumentteja käyttikin koko tutkimusaineistossani vain muutama kansanedustaja.

Myös raamattuargumentit herättivät kansanedustajissa runsaasti vastustusta. Sekä lakiesitysten kannattajat että vastustajat paheksuivat toisen osapuolen tapaa tulkita ja käyttää Raamattua. Varsinkin vasemmiston edustajat syyttivät räikeimpien raamattuargumenttien käyttäjiä fanatismista. He peräsivät raamatuntulkinnassa sen historiallisen kontekstin huomioimista ja yleisten periaatteiden, kuten lähimmäisenrakkauden, painottamista yksittäisten raamatunkohtien sijaan.

Raamattuun ja Jumalan tuomioon perustuvien argumenttien tuomiselle mukaan keskusteluun esitettiin myös joitakin perusteluja. Eräät kristillisten ja keskustan edustajat pitivät esillä näkemystä Raamatusta Jumalan ilmoituksena myös maallisiin asioihin, ja siten lähtökohtana, jonka pohjalta poliittinen päättely tuli tehdä.

SKL/KD:ssa oli joitakin kansanedustajia, jotka muistuttivat puheenvuoroissaan säännöllisesti puolueensa kristillisistä ja raamatullisista lähtökohdista. Muutaman rekisteröityä parisuhdetta ankarasti arvostelleen edustajan puheenvuoroissa näkyi ajatus, jonka mukaan kansalla kokonaisuutena oli yhteinen moraalinen ja hengellinen tila, joka nivoutui sen maalliseen kohtaloon. Heidän näkemyksensä mukaan kansan menestyminen myös maallisessa mielessä edellytti Jumalan tahdon huomioimista lainsäädännössä.

Erityisesti keskustan kansanedustajista löytyi niitä, jotka käsittivät avioliiton kristillisenä instituutiona ja korostivat sen pyhyyttä. Esimerkiksi keskustan Kyösti Karjulan mukaan keskustelussa rekisteröidystä parisuhteesta ei ollut kyse vain maallisesta lainsäädännöstä: ”Ei ole olemassa mitään maallista tahoja, joka voisi antaa oikeuden kristillisen uskon perusasioihin kuuluvan avioliiton heikentämiselle.” Tämän käsityksen mukaan parisuhteita käsiteltiin aina suhteessa avioliittoon, mikä teki näistä kysymyksistä automaattisesti uskonnollisia.

Yleisimmät perustelut uskonnollisen argumentoinnin puolesta liittyivät siihen, miksi kirkkojen kannanotot olivat käsiteltävän asian kannalta merkittäviä. Joissakin

puheenvuoroissa kirkolle annettiin kansallisen toimijan rooli, jolloin sen auktoriteettia perusteltiin sidoksella valtioon, perinteellä ja sillä, että se edusti kansan enemmistöä. Nämä puheenvuorot olivat kuitenkin vähemmistössä. Yleisin perustelu oli se, että kirkko oli perheeseen liittyvissä eettisissä kysymyksissä asiantuntija. Kirkko oli omaksunut toisen maailmansodan jälkeen yhteisöeettisten kysymysten asiantuntijaroolin, joka oli edelleen vahvistunut. Arvoretoriikan yleistymisen myötä kirkkoa pidettiin myös arvovaikuttajana.

Kirkon kantaan tukeutumista eduskunnassa oikeutti yleisesti se, että kirkko tulkittiin kansalaisyhteiskunnan toimijaksi, jonka lausunnot tuotettiin samanlaisen asiantuntijoiden kuulemismenettelyn kautta kuin muidenkin asiantuntijatahojen. Eduskunnassa asiantuntijoita on perinteisesti arvostettu, ja heidän näkemyksiinsä on vedottu runsaasti. Kirkkojen virallisiin kannanottoihin vetoaminen olikin hyväksyttävien uskonnollisen argumentoinnin muoto. Yleisesti hyväksyttyä oli myös vetoaminen kirkkojen edustajiin, kuten piispoihin.

Mikäli keskusteluun kuitenkin tuotiin perusteluja, jotka eivät suoraan liittyneet käsiteltävään lakiehdotukseen, vaan ennemminkin kirkon sisäiseen päätöksentekoon esimerkiksi samaa sukupuolta olevien pariin kirkolliseen vihkimiseen liittyen, keskustelussa vaadittiin painokkaasti kirkon päätöksenteon pitämistä erillään eduskuntakeskustelusta. Vasemman laidan puolueissa vastustettiin tiukimmin institutionaalisen uskonnon sekoittamista politiikkaan. Ajatus siitä, että kirkolla olisi jonkinlainen auktoriteettiasema suhteessa maalliseen lainsäädäntöön, oli useimpien uskonnollista argumentointia kommentoineiden kansanedustajien mielestä ehdottomasti torjuttava näkemys, mutta asiantuntijaroolissa kirkon kannan esille tuomista ei pidetty uhkaavana.

Yksilön hengellisyys näyttäytyi keskustelussa hyväksyttävänä ja arvokkaana asiana 1990-luvulta lähtien. Toisten kansanedustajien henkilökohtaisen vakaumuksen ja

arvojen esiin tuomiseen suhtauduttiin jopa korostetun kunnioittavasti. Arvokonservatiivit pyrkivät kuitenkin oikaisemaan mielestään vääriä tulkintoja kristinuskosta. He tyrmäsivät kommentissaan lakiehdotusten puolustajien kontekstuaalisen raamatuntulkinnan sekä instituutioihin ja auktoriteetteihin kriittisesti suhtautuvan näkemyksen kirkosta.

Uskonto, politiikka ja suomalainen yhteiskunta

Uskonnon ja yhteiskunnan suhteita tarkasteltaessa puhutaan usein maallistumisesta, mutta tämä käsite ei näytä valaisevan tapahtuneita muutoksia uskonnollisessa argumentoinnissa. Hedelmällisempää on puhua individualisoinnista ja subjektivoitumisesta. Näillä ilmiöillä on sekä uskonnon merkitystä vähentäviä että lisääviä vaikutuksia. Ennen kaikkea niiden vaikutukset näkyvät tavoissa käyttää uskontoa sekä uskonnollisten argumenttien oikeuttamisessa.

Viestinnän tutkija Anu Kantola (2014) on määritellyt suomalaisessa politiikassa esiintyneitä vallan tyylejä. Hänen mukaansa 1970-luvun loppuun saakka politiikassa vallitsi byrokraattinen tyyli, joka perustui järjestelmään nojaavaan auktoriteettiin ja korosti puoluetta. Kun luokka- tai ryhmäkohtaiseen kollektiiviseen identiteettiin perustuneet poliittiset leirit alkoivat purkautua, ne antoivat tietä individualismille, ja byrokraattinen tyyli väistyi edustajan persoonallisuutta korostavan tyylin tieltä. Poliitiikan julkisuus intimisoitui: poliitikot alkoivat rakentaa julkisuuskuvaansa henkilökohtaisten asioiden avulla.

Tutkimukseni perusteella näyttää siltä, että vallan tyylien murros tapahtui lopullisesti vasta 1980-luvun puolenvälin jälkeen. 1980-luvulla uskonnollisia argumentteja käyttivät lähinnä niiden puolueiden edustajat, jotka ohjelmallisesti vastustivat lakiehdotuksia. Uskonnollisen puheen tuomista eduskuntakeskusteluun oikeuttivat

ennen kaikkea puolueen linja sekä kansanedustajien suhteet uskonnollisiin instituutioihin. Myös kritiikki uskonnollisia argumentteja kohtaan suuntautui ensi sijassa puolueiden ideologioihin.

1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa oli tapahtunut selvä siirtymä puolueeseen tukeutuvasta argumentoinnista yksilöllisiä tai jonkun muun viiteryhmän kuin puolueen näkemyksiä ja arvoja korostavaan argumentointiin. Ainoastaan SKL/KD:n kohdalla puolueen korostamista oli tämän jälkeen yhä nähtävissä jonkin verran, koska perhearvoihin liittyvät kysymykset olivat sen ohjelman ydinaluetta. Muutos siinä, että puolueen tukea uskonnollisille perusteluille ei enää tarvittu, on yksi selittävä tekijä vasemmistopuolueiden lähtemiselle mukaan uskonnolliseen argumentointiin.

Henkilökohtaisten perustelujen yleistymisen eduskuntakeskusteluissa asettaa pohdinnan kohteeksi myös teesin uskonnon privatisoitumisesta. Uskonto on kyllä selvästi yksityistynyt siinä merkityksessä, että sen kollektiivinen merkitys, eli kyky tuottaa yhtenäistä kokemusmaailmaa on vähentynyt. Jos taas pohditaan yksityisyyttä vastakohtana julkiselle, yksilöä ja henkilökohtaisuutta korostava julkisuuskulttuuri vaikuttaa pikemminkin tukevan uskonnollisen vakaumuksen ja arvojen tuomista julkisuuteen.

Paul Heelas ja Linda Woodhead (2005) kirjoittavat länsimaisessa kulttuurissa tapahtuneesta subjektiivisesta käänteestä ja sen aiheuttamasta hengellisestä vallankumouksesta. Ulkopuolelta määritettyjen roolien mukaan eläminen, jossa tärkeää on tiettyjen velvollisuuksien suorittaminen yhteisön jäsenenä, on vaihtunut sisäisen, subjektiivisen kokemuksen mukaan elämiseksi. Tämän seurauksena järjestäytymättömät ja tiettyihin traditioihin sitoutumattomat hengellisyyden muodot valtaavat tilaa järjestäytyneiltä, perinteisiltä uskonnoilta. Perinteisillä uskonnoilla on relevanssinsa säilyttääkseen paine mukautua muutokseen ja tarjota yksilöä rakentavaa

hengellisyyttä. Niiden sisältöjä tulkitaan yhä enenevässä määrin subjektiivisten painotusten kautta.

Subjektiivisen käänteän myötä on käynyt hankalaksi puhua uskonnollisista näkemyksistä yhteisinä ”totuuksina”. Tuo puhe on suurelta osin korvautunut individualismin kehykseen sopivalla arvopuheella ja henkilökohtaiseen vakaumukseen nojaavalla argumentoinnilla. Arvopuheen kautta oli mahdollista vedota kristillisyyteen yleisenä periaatteena tarvitsematta ottaa kantaa sen yksityiskohtiin.

Subjektiivinen käänne asettaa myös uskonnollisten instituutioiden auktoriteettiaseman kyseenalaiseksi. Se, että kirkko on onnistunut säilyttämään vaikutusvaltansa eduskunnan keskusteluissa, on vaatinut sen aseman ja roolin uudelleentulkintaa. Kirkkoa ei tutkimusjaksollani enää yleensä, muutamien kansanedustajien puheenvuoroja lukuun ottamatta, mielletty valtion sidoksissa olevan kansalliseksi toimijaksi ja auktoriteetiksi. Sen sijaan kirkko asemoitui kansalaisyhteiskuntaan, kolmannen sektorin toimijaksi. Kirkon kannan merkitys oikeutettiin sen roolin kautta eettisten kysymysten asiantuntijana ja arvovaikuttajana.

Juha Sepon ja Eila Helanderin (1999) mukaan kirkosta tuli 1990-luvulla yhä näkyvämpi yhteiskunnallinen vaikuttaja. Kirkon toiminta laman uhrien auttajana kasvatti luottamusta sitä kohtaan, ja se nähtiin vaihtoehtoisten arvojen tarjoajana kovalle markkinatalouden arvoille. Kirkon poliittinen profiili oli siirtynyt pikkuhiljaa kohti vasenta, mikä oli omiaan kasvattamaan luottamusta sitä kohtaan erityisesti vasemmiston piirissä. Kirkon kantaan tai toimijoihin vetoaminen saikin 1990-luvulla enenevässä määrin suosiota juuri vasemmistopuolueissa, joissa ei aiemmin ollut käytetty tätä argumentointikeinoa.

Kirkon moniäänisyys vaikutti myös mahdollisuuksiin vedota sen piirissä toimiviin tahoihin. Lakien puoltajien tapa tuoda esiin erilaisia käsityksiä kristinuskon sisällä ilmensi kehitystä, jossa yhtenäiseen kristilliseen ajatteluun vetoaminen kävi yhä haastavammaksi. Kansanedustajat tiedostivat sen, että erilaisia tulkintatraditioita ja näkemyksiä oli kirkon virallisia kantoja tuottavien elinten sisällä, saati kirkkokuntien välillä. Kirkon moniäänisyys laajensi kristillisen etiikan ja arvojen käyttömahdollisuuksia erilaisiin argumentaatiotarkoituksiin. Kuten edellä on todettu, eri puolueissa individualisoitumiseen ja kirkon moniäänisyyteen suhtauduttiin kuitenkin eri tavoin. Näihin ilmiöihin kohdistui myös voimakasta kritiikkiä.

Uskonnolliseen argumentointiin eduskunnan täysistunnoissa vaikuttivat siis politiikan julkisuuskulttuurin ja uskonnollisuuden muutokset individualistisempaan suuntaan sekä kirkon toiminta yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Uskonnolliset näkökohdat ovat olleet viime vuosikymmeninä merkittävä tekijä eduskunnan käsitellessä perhekysymyksiä. Vaikuttaa siltä, että suomalaisen politiikan kentällä uskonnon käyttäminen on tullut monilta osin yhä sallitummaksi. Kristinuskon merkitys on avautunut aiempaa yksilöllisemmille ja monimuotoisemmille tulkinnoille.

Puolalaisen identiteetin kipupisteet

”Jos minä olen, koska minä olen minä, ja sinä olet, koska sinä olet sinä, silloin minä olen minä ja sinä olet sinä. Mutta jos minä olen, koska sinä olet sinä, ja sinä olet, koska minä olen minä, silloin minä en ole minä etkä sinä ole sinä.” Näin järkeili aikoinaan Puolan juutalainen Menakhem Mendel (1787–1859), Kotzkin rabbi ja hasidioppinut. Se on totta ihmisistä yleensä ja puolalaisista erityisesti. Puolalainen identiteetti on syntynyt vastakohtien kautta. Vain niiden kautta voi ymmärtää Puolan nykyisyyttä.

Reformaation aikoihin Puola oli vauras ja suvaitseva maa, jonne juutalaisia ja kristittyjä toisinajattelihoita. Siitä olisi saattanut tulla reformoitu maa, mutta se jäi hallitsijansa myötä roomalaiskatoliseksi. Sitten se jäi puristuksiin protestanttisen Saksan ja ortodoksisen Venäjän välissä, lakatakseen 1800-luvulla olemasta, kun silloiset suurvallat jakoivat sen keskenään. Ensimmäisessä maailmansodassa kaatui

400000 puolalaista sotilaista saksalaisten ja venäläisten riveissä. Sitten Puola itsenäistyi 20 vuodeksi. Sitten Hitler ja Stalin aloittivat sodan ja jakoivat sen keskenään. Hitler ja Stalin halusivat tuhota puolalaisilta kaiken oman. He likvidoiivat Puolan sivistyneistön ja tuhosivat sen infrastruktuurin; Stalin oli jo vuosien 1937-38 vainoissa surmauttanut 100000 Neuvostoliitossa asunutta puolalaista sekä karkottanut heitä mielin määrin itään. Puolasta tuli sodan aikana Hitlerin juutalaisvainojen päänäyttämö, jolla puolalaiset itse yrittäessään selviytyä ilmiantoivat ja surmasivat juutalaisia sekä ryöstivät näiden omaisuutta. Monet myös autoivat juutalaisia.

Syyskuussa 1944 saksalaiset kukistivat verisesti Varsovan kansannousun ja surmasivat 160000 puolalaista. Venäläisten armeija katsoi etäältä, odotti puolalaisten taistelevan kuolemaan saakka ja tekevän tietä heille. Sodan jälkeen Puolan maaseudulla ankarasti köyhtynyt paikallinen väestö vainosi juutalaisia, koska uskoi näillä olevan kätkössä kultaa. Sodan loputtua voittajien puolella ollut Stalin otti Puolasta itäosan ja hävinnyt Saksa luovutti Puolalle itäisiä alueitaan. Puolan rajat siirtyivät lännemmäksi, ja niin koitti yli 40 vuotta kestänyt kommunistisen Puolan aika: poliittista terroria, vainoa, valtiollista ateismia, kansalaisten perusoikeuksien tukahduttamista. Kommunismin romahdettua Puola siirtyi poliittisesti länteen, ja siitä tuli EU:n ja Naton jäsen. Nyt vallassa on nationalistinen puolue PiS (”Oikeus ja oikeudenmukaisuus”), joka on kääntänyt Puolan politiikan Euroopan unionia, siirtolaisuutta demokratiaa ja sananvapautta vastaan. Puoluetta tukevat alempi, kouluttamaton keskiluokka, maaseutuväestö ja katolinen kirkko.

Tällaisen historian valossa on helpompi ymmärtää, miksi Puola on yksi Euroopan vahvimpia roomalaiskatolisia maita ja miksi kardinaali Stefan Wyszynski on sanonut: ”Puola on katolinen maa tai se lakkaa olemasta.” Ei myöskään ole vaikea ymmärtää, miksi Puolassa vastustetaan voimakkaasti siirtolaisuutta islamin maista ja miksi siellä on niin vaikea keskustella kriittisesti ja avoimesti oman maan historian vaikeista

asioista – niistä asioista, joissa puolalaiset itse eivät olleetkaan uhreja eivätkä sankareita, vaan niitä, jotka vainosivat ja tappoivat.

Otan näistä kipeistä asioista yhden kulttuurisesti kiinnostavan esimerkin, joka paljastaa, miten suuri symbolinen merkitys historiallisesti kritiikin kestäväällä ja sanomaltaan inhimillisellä elokuvalla voi olla.

Ei ole hämmästyttävää, että Pawel Pawlikowskin Oscar-palkittu elokuva *Ida* herätti Puolassa jyrkän kielteisen reaktion. Elokuva kertoo toisessa maailmansodassa vanhempansa menettäneestä Annasta, joka 1960-luvun Puolassa valmistautuu ryhtymään nunnaksi ja menemään luostariin. Ennen suurta päätöstään abbedissa panee hänet tutustumaan tätiinsä Wandaan, yksinäiseen ja alkoholisoituneeseen tuomariin, jolla on paha menneisyys kommunistisena kansanvihollisten pyövelinä. Wandan kanssa Anna selvittää juutalaisiksi paljastuvien vanhempiensa kohtalon. Puolalainen mies oli aluksi auttanut heitä ja lopulta surmannut heidät saadakseen sodan kurjuuden keskellä heidän talonsa itselleen ja perheelleen. Anna – jonka oikea nimi paljastuu Idaksi – tutustuu maalliseen elämään tarpeeksi voidakseen sitoutua elämään lopun ikänsä luostarin turvallisten muurien sisällä.

Puolalaiset nationalistit keräsivät yli 40000 nimeä julkilausumaan, jossa elokuvaa syytettiin puolalaisvastaiseksi ja historiaa vääristeleväksi. Adressin laatijat olivat huolissaan siitä, että elokuva hämärtää holokaustin yksinomaan saksalaisten toimeenpanemana joukkomurhana sekä sivuuttaa sen, että natsimiehittäjät olivat määränneet puolalaisille kuolemantuomion rangaistukseksi juutalaisten kätkemisestä. Elokuvateattereissa filmin alkuun liitettiin johdanto, joka torjui elokuvassa esiin otettuja sodan muistoja. Sensuurilla oli voimakas tarve viestittää puolalaisille, että heidän vanhempansa ja isovanhempansa eivät sodan aikana surmanneet juutalaisia. Johdanto oli liitetty elokuvaan ikään kuin se olisi osa sitä, ikään kuin se ei olisi erillinen ennakkovaroitus pahaan aavistamattomalle katsojalle.

Ohjaaja Pawel Pawlikowski vastaa: “Ida ei pyri selittämään historiaa. Sen tarina on hyvin konkreettinen ja sen henkilöt ovat monisärmäisiä täynnä ihmisyyttä kaikkine paradokseineen. He eivät ole välineinä tietynlaisen historiantulkinnan tai ideologian palveluksessa. Elämä on monimutkaista; miksei taidekin saisi olla?” Pawlikowskille Ida on konkreettisuudessaan samalla universaali ja poeettinen; se puhuttelee hyvin erilaisia yleisöjä, jotka eivät välttämättä ole perillä Puolan historiasta. Kuitenkin he kaikki tietävät, että holokausti oli nimenomaan natsi-Saksan organisoima juutalaisten kansanmurha. Sitä paitsi, Pawlikowski korostaa, *kaikki* elokuvan hahmot ovat puolalaisia.

Suomessa sanotaan usein Paasikiveä lainaten, että *maantieteelle emme voi mitään*. Maantieteenkin osalta Suomi on Puolaan verrattuna lintukoto. Nähtäväksi joka tapauksessa jää, rakentuuko puolalainen identiteetti jatkossa liberaalin eurooppalaisuuden vai konservatiivisen nationalismin varaan.

Stimulus

Vartija N:o 1/2018

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti
130. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2018

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2017 maksetaan lehden tilille Danske Bank 800010–64635, IBAN-muodossa FI9880001000064635. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien **sähköpostiosoitteen** ja varmuuden vuoksi myös **puhelinnumeron**. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Suvi Kava, Salla Ranta, Mikko Ketola, Matti Myllykoski.

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala